

Rozbor a popis historiografických pramenů

Lenka Opálková

Bakalářská práce
2014

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav reklamní fotografie a grafiky
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Lenka Opálková
Osobní číslo: K11426
Studijní program: B8206 Výtvarná umění
Studijní obor: Multimedia a design – Grafický design
Forma studia: prezenční

Téma práce: Monografie rodiny

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 25 stran + obrazové přílohy (dokumentace praktické části). Práci odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz Směrnice rektora č. 15/2010) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část:

rozbor a popis historiografických pramenů.

2. Praktická část:

autorské zpracování knihy s tematikou rodinné monografie.

Dále na samostatném nosiči CD odevzdejte v minimálním počtu 10 kusů obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah bakalářské práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

doporučené zdroje:

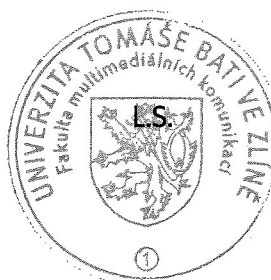
veškeré knihovnické a jiné fondy s literaturou na území ČR, SK, EU, webové stránky vztahující se k tématu, odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí bakalářské práce: M. A. Lenka Baroňová
Kabinet teoretických studií
Datum zadání bakalářské práce: 1. listopadu 2013
Termín odevzdání bakalářské práce: 16. května 2014

Ve Zlíně dne 2. prosince 2013

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.

děkanka

doc. PaedDr. Jiří Eliška

ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně13. 12. 2013.....

Opálková Lenka

.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce má za úkol zmapovat a popsat současné *historiografické prameny* (kroniky) na našem území a představit tak jejich vizuální stránku. První část práce se věnuje Pomocným vědám historickým *paleografii* a *genealogii* – vědám natolik podstatným pro zpracování druhé části práce; zabývající se kronikou jako takovou. Ta shrnuje kronikářskou historii, formu kronik a v neposlední řadě analyzuje vybrané kroniky. Praktická část popisuje práci na rodové kronice mojí rodiny, jejímž cílem bylo vytvoření rodokmenu, a sepsání rodinné historie se záměrem předat ji dál.

Klíčová slova: historiografie, kronika, paleografie, genealogie, rodová kronika, rodokmen

ABSTRACT

My dissertation is aimed at mapping out and describing the current historiographical sources (chronicles) in our region so you can visually relate to it. The first part introduces chronicles and the historical auxiliary sciences palaeography and genealogy. These are essential for dealing with the second part of the dissertation, where one engages with chronicles. It summarises the history of chronicles, how they are written and finally analysis of chosen chronicles. The practical part describes the work done on my family history, the aim of which was to create a family tree and written account of my family history with the intention of passing it on.

Key words: historiography, chronicle, paleography, genealogy, family book, heritage

Ráda bych poděkovala především paní M. A. Lence Baroňové za její odborné vedení a cenné rady. Dále Bc. Adéle Skoumalové za konzultace a pomoc při hledání v matričních zápisech týkající se praktické části mé bakalářky. V neposlední řadě patří velký dík mojí rodině za trpělivost a podporu při sbírání informací nebo osobních údajů o nich.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„V životě zapomínáme mnohem více věcí, než bychom si chtěli zapamatovat.“

Lech Przewczek

OBSAH

ÚVOD	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. PÍSMO NA PAPÍŘE	11
1.1. PALEOGRAFIE.....	11
1.1.1. Latinská paleografie	11
1.1.2. Gotické období písma	12
1.1.2.1. Gotická minuskula	12
1.1.2.2. Gotická kurzíva	14
1.1.3. Humanistické období písma	14
1.1.3.1. Humanistická minuskula	15
1.1.3.2. Humanistická kurzíva	15
1.1.4. Novogotické období písma	16
1.1.4.1. Fraktura/Frakturschrift	17
1.1.4.2. Polokurzíva (Kanzleischrift).....	17
1.1.4.3. Kurent/Kurrentschrift	17
1.1.5. Způsoby psaní a zkracování	18
1.2. PERGAMEN A PAPÍR.....	18
1.2.1. Filigranologie.....	20
1.2.1.1. Trojanská kronika.....	20
2. GENEALOGIE	22
2.1. RODOVÁ KRONIKA	22
2.1.1. Rodinný archiv.....	22
2.1.2. Další prameny.....	24
2.1.2.1. Matriky a písmo	24
2.2. GENEALOGICKÉ GRAFY	25
2.2.1. Vývod rodu.....	25
2.2.2. Rozrod rodu	26
2.2.3. Rodokmen	27
2.3. KURZY A PŘEDNÁŠKY	28
2.3.1. Jak se píše rodová kronika?	28
2. 4. RODOPISNÉ ZNAČKY A ZKRATKY	28

3. KRONIKA – PAMĚŤ LIDSTVA	30
3.1. VYMEZENÍ POJMU	30
3.2. SHRNUŤÍ KRONIKÁŘSKÉ HISTORIE	30
3.3. FORMA KRONIKY.....	32
3.4. PŘÍLOHY KRONIKY.....	34
3.4.1. <i>Ilustrace</i>	34
3.4.2. <i>Fotografická dokumentace</i>	35
3.4.3. <i>Tisková dokumentace</i>	35
3.4.4. <i>Audio a video nosiče</i>	35
3.4.5. <i>Prostorové předměty</i>	36
3.5. KRONIKÁŘ – ARCHIVÁŘ ČI HISTORIK?.....	36
3.5.1. <i>Archivování kronik</i>	36
3.6. DODRŽOVÁNÍ AUTORSKÉHO ZÁKONA	37
4. ČESKÉ NOVODOBÉ KRONIKÁŘSTVÍ	38
4.1. KRONIKA JAKO VÝTVARNÉ DÍLO?.....	38
4.1.1. <i>Kroniky Zábřeha a okolí</i>	38
4.1.1.1. <i>Zábřeh</i>	39
4.1.1.2. <i>Skalička</i>	42
4.1.1.3. <i>Šumperk</i>	43
4.1.1.4. <i>Rapotín</i>	46
4.1.1.5. <i>Velké Losiny</i>	48
4.2. KRONIKÁŘSKÉ OSOBNOSTI SOUČASNOSTI	51
4.3. PROJEKTY A SOUTĚŽE	53
4.3.1. <i>Soutěž Kronika roku</i>	53
4.3.2. <i>Projekt Národní kronika</i>	54
4.4. (NE)KRONIKY	54
II. PRAKTICKÁ ČÁST	56
5. V ROLI KRONIKÁŘKY	57
5.1. PRÁCE NA RODOKMENU	57
5.2. PŮVOD NAŠEHO PŘÍJMENÍ.....	59
5.3. KRONIKA JAKO JEDNOTNÝ VIZUÁLNÍ CELEK	59
5.3.1. <i>Forma</i>	59
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM PŘÍLOH	68
SEZNAM OBRÁZKŮ	71

ÚVOD

Jak řekl klasik: „*Ztratit paměť se žádnému národu nevyplácí.*“ Od té doby, co byla vynalezena látka, na kterou se dalo psát, a písmo, kterým mezi sebou lidé komunikovali, bylo jen otázkou času, kdy budou chtít lidé zaznamenávat své dějiny do knižní podoby. Vždyť kronika je první literární památkou vůbec! Lidská paměť je příliš krátká na to, aby si dokázala uchovat všechny události a vzpomínky s nimi spojené.

Téma mé teoretické bakalářské práce *Rozbor a popis historiografických pramenů* (kronik) se vymezuje na literární památky vzniklé na našem území. Cílem teoretické části práce je právě zmapovat a popsat vizuální podobu vybraných kronik 20.–21. století, jejichž původ jsem vybrala záměrně, ať už z osobních důvodů týkajících se mého bydliště, nebo na základě doporučení pracovníka archivu. Téma teoretické práce se úzce váže k části praktické. Svým obsahem je uzpůsobeno tak, aby sloužilo jako vědomostní základna pro část praktickou. První část práce je věnovaná pomocným vědám historickým paleografii a genealogii. Druhá část je věnována kronice jako takové, její formě, a rozboru vybraných novodobých historiografických pramenů z hlediska vizuální podoby.

Nejsem nadšenec do historie, co se týče obsáhlých dějin národa. Mám raději něco osobnějšího, emocionálnějšího, specifičtějšího zaměřeného – např. rodinnou historii. Příroda mi jako ženě nadělila krásnou vlastnost, kterou je zvědavost. Spojíte-li ji ještě s dostatkem rodinných materiálů jako jsou fotografie a dopisy, vytvoření rodové kroniky spojené s hledáním svých předků je téměř nasnadě.

Cílem praktické bakalářské práce je zpracování autorské knihy zaměřené na moji rodinu. K jejímu vytvoření mě mimo jiné vedla touha zachytit dostupná, ale i postupně nenávratně mizející fakta o životě generací mých předků. Ačkoliv je někdy bolestivé ohlížet se zpátky do minulosti, vidím to jako jediné východisko, jak vylíčit naše životní patálie těm, co přijdou po nás. A jako grafický designér mám právě tu možnost zpracovat podobu rodinné monografie osobitým způsobem...

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. PÍSMO NA PAPIŘE

Vynález písma a papíru patří dnes k nejpřevratnějším objevům dějin naší kultury. Spojení těchto dvou vynálezů dalo vzniknout nejkrásnější formě literárního díla – *knize*. Předmětem této práce je však literární žánr, kterým je kronika. Tato kapitola se pak věnuje vybraným disciplínám, které napomáhají hodnotit a analyzovat kroniky. Poslouží jako výchozí bod pro základní orientaci v četbě rukopisných textů.

1.1. Paleografie

Pomocná věda historická studující stará písma se nazývá – *paleografie*. Dnes patří k nejtradičnějšímu a nejpropracovanějšímu oboru studující písma. Pro náš kulturní okruh se používá paleografie latinská. Především proto, že latinské písmo je součástí naší kultury a dějin téměř od jejich počátků. Kromě paleografie latinské má pro studium význam ještě paleografie slovanská, turecká, hebrejská, indická, řecká aj. Jako PVH¹ učí, jak písmo správně číst a interpretovat. Jedná se především o písma vzniklá lidskou rukou, ať už psaním, kreslením či tesáním. [1]

Z hlediska chronologického vývoje písemných památek byly starověkým dnes dochovaným materiálem památky *epigrafické* (epigrafika) a *papyrové* (papyrologie). Ve středověku převažoval materiál rukopisný (kodikologie), ale i diplomatický. Postavení dřívějších skriptorií a písařů později nahradil knihtisk. Novověk pak zastupují materiály diplomatické, texty osobního charakteru (např. soukromá korespondence, rukopisy literárních děl, komentáře k nim, záznamy přednášek), tištěné písmo kopírující rukopisné vzory v ligaturách a zkratkách. Časové určení nedatovaných písemností je dalším úkolem paleografie. S dostatečnou propracovaností je lze určit s přesností třiceti let, ve výjimečných případech i méně let. V takovém případě to jsou zpravidla rukopisy iluminované, kde se užívá znalostí umělecko-historických. Uplatnění určitého stylu nebo typu písma se rozmáhalo postupně nestejně. Záleželo také na povaze písaře, někteří uchovávali archaické rysy písma, někteří naopak předbíhali svou dobu. Základem k pochopení vývoje písma je znalost způsobu psaní, míst, kde se psalo, a především látek, kterými a na které se psalo. Mezi nejoblíbenější písařské rčení donedávna patřilo, že „*tres digiti scribunt, sed totum corpus laborat*“, tj. „*sice píší tři prsty, ale pracuje přitom celé tělo*“. [1]

1.1.1. Latinská paleografie

Ze všeho nejdříve je potřeba rozdělit písmo podle velikosti. Na základě rozměru a výšky liter rozdělujeme písmo *majuskulní* a *minuskulní*. O majuskulní písmo se jedná tehdy, když výška všech jeho liter, bez ohledu na jejich tvar, je přibližně stejná. Laicky řečeno jsou to písmena

1 PVH – Pomocná věda historická

velké abecedy (verzálky). Oproti tomu písmo minuskulní obsahuje litery nestejně výšky, tedy písmena malé abecedy (minusky). Minuskula se rozvinula z majuskuly. V čtyřlinkovém systému většina písem vyplňuje prostor mezi dvěma vnitřními linkami, některá vyběhají svými částmi a dřívky nad řádku nebo pod řádku. Dále můžeme písmo posuzovat z hlediska estetického na *knižní* a *listinné* (zběžné), které se odvíjí podle způsobu použití. Elementy těchto dvou druhů se mnohdy mísily, ale v zásadě lze tvrdit, že pro písmo knižní bylo charakteristické krasopisné, úhledné a pečlivě provedené písmo. I při svém uměleckém provedení působilo často strnulým dojmem. Zřejmě kvůli dodržování určitých zvyklostí v kancelářích a úřadech. Naopak listinné písmo bylo spontánnější, rozmanitější a vykazovalo určitou volnost. Je to písmo kurzivní, písmo každodenního použití, které vzniklo z potřeby rychlého psaní. Příznačné je spojení liter oproti písmu knižnímu, kde jsou od sebe litery samostatně odděleny. Nevýhodou je obtížnější čitelnost. [12]

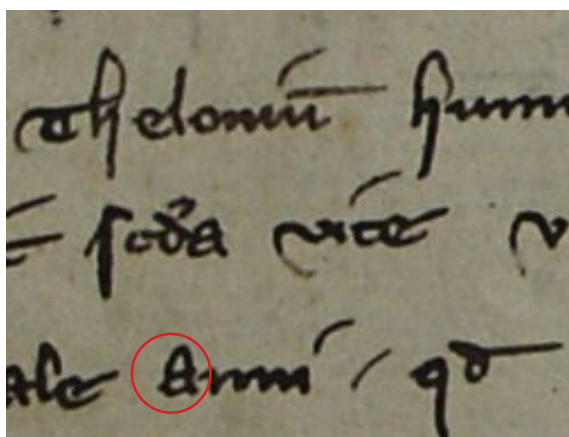
1.1.2. Gotické období písma

Gotické písmo vzniklo ke konci 12. století v písarských severofrancouzských centrech. Vznik písma je spjatý především s úpravou psacího nástroje, které mělo podobu šikmě seříznutého brka. Díky vzniku univerzit, zvýšenému počtu škol a rozvoji tržní ekonomiky byla připravena půda pro rozšíření gotického písma. Používaly se hlavně dva druhy latinského písma: *gotická minuskula* a *gotická kurzíva*. [4]

1.1.2.1. Gotická minuskula

Knižní písmo 13.–15. století je typické pro *gotickou minuskulu*, používanou i v našich zemích. Gotická minuskula se vyznačovala svislými tahy, ostrými oblouky, úsečkovým ohraničením dříků a rozdílem mezi stínovanými a vlasovými tahy. Změna tvaru zapříčinila, že výška písmene převažovala nad šířkou. Litery byly stěsnané dohromady a daly se vepsat do tvaru obdélníku. Ke gotické minuskule se váže několik charakteristických písmen, mezi které patří zejména litera *a* přebírající formu z *karolínských unciálů* (zaoblené písmo nerozlišující malá a velká písmena). Ve 2. polovině 13. století vzniká zvláštní forma litery *a* s dvěma bříškami na levé straně Dříku (obr. 1). Tento tvar se stává charakteristickým pro 14. století. [4]

Dekorativnost gotické minuskuly se projevila ve spojení liter mezi sebou jemnými kaligrafickými tahy. Například pro písmeno *s* byl typický okrouhlý tvar a připomínalo lomenou číslici 8, tvar písmene *t* zase písmeno *c*. Dekorativní gotická minuskula je někdy nazývána jako *misálové písmo*, to kvůli jejich využití v misálech a dalších liturgických knihách. Toto slavnostní písmo se vyznačovalo poměrně hrubými tahy, kulaté tahy byly až dvakrát lomené a dřívky liter *i*, *m*, *n*, *u*, končili hranatou hlavičkou (obr. 2). [12]

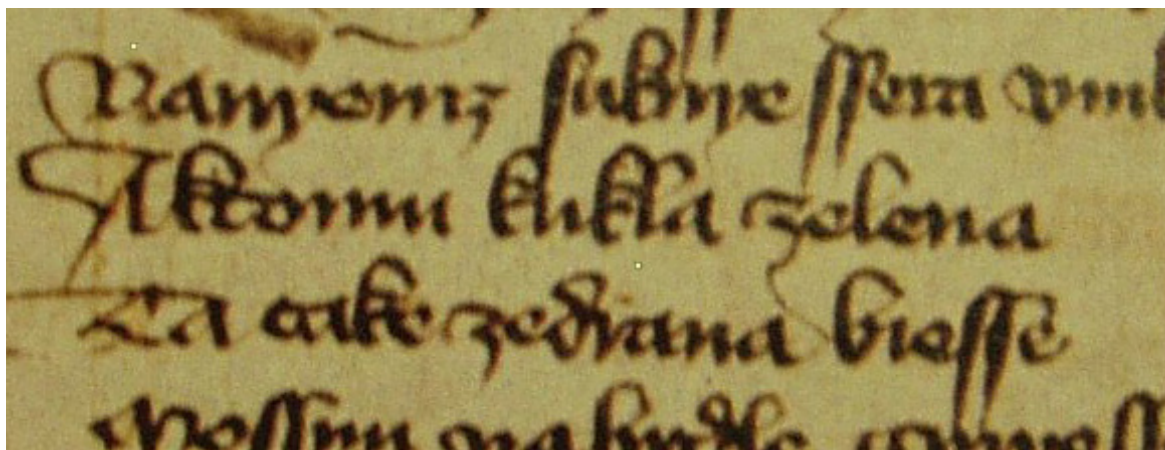

erimior uirtutibus in templo di singu
 lari luce refulget. Edificauit quay u
 gnti cubitoꝝ ad posteriorem partem
 templi tabulata cedrina: a pauimento
 usq; ad superiora. Et fecit interiõ domũ
 oraculi in scã scõꝝ. Posteriorem
 partem templi occidentalem dicit.
 A b ortu enim solis ingressum habebat
 templum. a ab occasu domum interio
 rem ingrediebatur. hoc est scã scõꝝ
 q uod aut tabulata que interiõ domũ
 ab exteriõ separabant. a pauimento
 usq; ad superiora eẽ dicuntur edificata.
 n usq; ad laquearia que triginta cubi
 tis erant in sublime a pauimento suspen
 sa. ut supra iam dictum est. s; tantum
 usq; ad cubitos uiginti altitudinis.

Obr. 1 Gotická minuskula 2. pol. 13. stol.

Obr. 2 Knižní dekorativní gotická minuskula

Ve florentských a severofrancouzských skriptoriích vznikl ve 14. století třetí typ gotického písma tzv. *bastarda*. Bastarda dostala své označení, protože vznikla křížením jiných užívaných typů písem. Spojuje prvky dekorativní minuskuly s prvky kurzivními a považuje se za umírněnější typ. Dá se říct, že od každého typu si vzala jen ty lepší vlastnosti. Písma byla spojována jedním tahem podobně jako v kurzívě, ale nebyla omezena špatnou čitelností. Použití nacházela v odborných a právních knihách a univerzitních skriptech. Typickým prvkem jsou tzv. *sloní choboty* – šlahounovité tahy, zdobící některá písmena (obr. 3). Kvůli zřetelné tvarové podobnosti s kurzívou je velmi obtížné odlišit kurzívu od bastardy. Marie Marečková [4] dále zmiňuje, že za vlády Lucemburků a v 15. století se používala v českých královských kancelářích tzv. *česká bastarda*, která byla nejužívanějším českým knižním písmem. Dále uvádí, že roku 1468 jí byla neznámým tiskařem v Plzni vtištěna nejstarší kniha psaná v českém jazyce – *Kronika trojanská*. A tak se stalo, že český typ bastardy se stal prvním českým tiskovým písmem. [4]

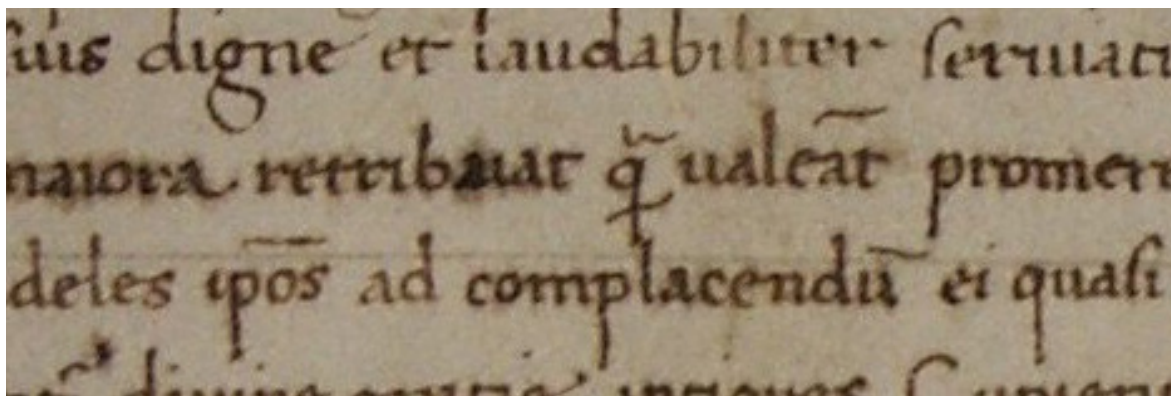
Obr. 3 Ukázka gotického písma Bastardy, která je typická tzv. „sloními choboty“

1.1.2.2. Gotická kurzíva

Vlivem neustálého růstu univerzit se na písmo zaměřila i laická veřejnost. Už se na něj nedívali jako na výsadu privilegované duchovní vrstvy, ale jako na společenskou nutnost. A protože od 14. století ceny za papír poměrně klesly, měli možnost trénovat. Písmo se stalo nerozlučnou součástí denního života. (...) „Je pravda, že psaní ornamentální gotickou minuskulou, jejíž litery se často rozpadají na malé, drobné čárečky, nevyhovovalo podmínce rychlého psaní, neboť grafická tvorba jejích liter vyžadovala mnoho času.“ [12] To dalo podnět ke vzniku *gotického kurzivního písma*, vyznačujícího se skloněným písmem a smyčkami u dříků, vzájemně spojené sousedními literami. Využití nacházela nejen v záznamech denního života, ale i jako písmo knižní, používané např. pro účetnické záznamy, právní listiny, náboženské traktáty. Na přelomu 15. a 16. století vzniká německá obdoba tohoto typu, tzv. *kurent*, který přetrval až do roku 1941. Uplatnění nachází i v českých textech do poloviny 19. století. [4] Od 14. století se užívaly zjednodušené tvary písmen a díky jejich vzájemnému spojení se daly psát jedním tahem. Ostrost oblouků postupně zanikala, lámané tahy byly nahrazené tahy šikmými, což mělo za následek špatnou čitelnost u písmen *m*, *n*, *u*, stojících vedle sebe. Tento nedostatek se většinou řešil připisováním vodorovné čárky nad písmeno *u*. Pro významné listiny se pak používalo slavnostního krasopisného písma, tzv. *dekorativní gotická kurzíva*. [4]

1.1.3. Humanistické období písma

Humanistické písmo vzniklo z vášnivého nadšení nad rukopisnými díly antických autorů z období renesance. Tyto rukopisy vznikaly v písarských dílnách a skriptoriích za vlády císaře Karla Velikého. Psané upraveným, okrouhlým, minuskulním písmem *karolína*. Písmo *karolína* se v době renesance považovalo za vzor antického písma, a proto se při opisování textů začalo napodobovat také. Gotické písmo mělo také svůj patřičný vliv, a to v psaní písmena *i* s tečkou, okrouhlého *s* nebo *t*. Všeobecně ale snadno čitelné a kulaté formy karolínské minuskuly znamenaly v grafickém vývoji písma obrat a předznamenaly tak základy pro moderní formu latinského písma. Na našem území se humanistické písmo objevuje výjimečně na konci 15. století v gotických textech. [4]

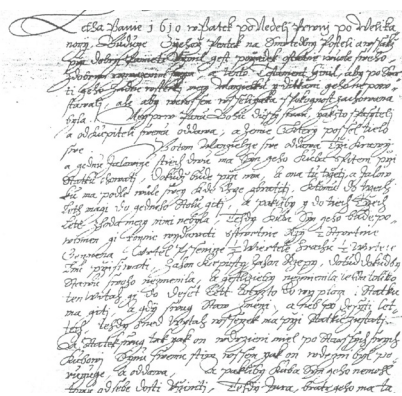
Obr. 4 Ukázka humanistické minuskuly 15. století

1.1.3.1. Humanistická minuskula

Největšího půvabu a vzhledu dosáhla *humanistická* (renesanční) *minuskula* v 15. století (obr. 4). Tvarově sice vycházela z *karolíny*, ale kresebně působila drobněji a klidnějším dojem. Charakteristické jsou pevné tvary písmen a jejich pevné ukotvení ve čtyřlínkové psací osnově. Ve srovnání s *gotickou minuskulou* postrádá gotické lomení, ostré tahy i úhly. Typickými literami bylo např. písmeno *i*, u kterého nastal zlom v podobě tečky nad literou, zděděné z písma gotického. Do té doby znali pouze *i* s čárkou (od 12. stol.). V situaci, kdy byla za sebou dvě *i*, měla druhá litera prodlouženou formu *j*, avšak od 17. století měla smysl pouze jako souhláska. Písmeno *m* se zase podobalo arabské trojce nebo svislému háčku. V době vynalezení knihtisku její vývoj ustrnul a její místo pomalu nahrazovala *tištěná minuskula* (antikva). [12]

1.1.3.2. Humanistická kurzíva

Humanistická minuskula nebyla jediným typem knižního písma té doby, a přestože se později uplatnila právě v knihtisku, pro běžné psaní se používalo písmo kurzivního. *Humanistická kurzíva* vznikla v okolí florentské školy a vytvořila se z tzv. *polokurzívy* používané zejména v kancelářích na latinských textech. I když se humanistická polokurzíva podobala knižnímu písmu, měla šikmé naklonění a pro ulehčení psaní nebo čitelnosti se nepoužívalo žádných smyček pro spojení slov. Naopak humanistická kurzíva využívala nového prvku, kterým byly smyčky u dříků horní a dolní délky liter. Nezanedbatelnou vlastností každého kurzivního písma je však vlastnost rychlého psaní a sklon liter na pravou stranu. Jako by se mělo napsat celé slovo jedním tahem. Zkracování slov se ze začátku objevovalo velmi často, ale omezilo se na obvykle užívaná slova. Co se týče charakteristiky jednotlivých písmen, typický je tvar písmene *a* (převzatý z gotické kurzívy), ve kterém se oblouk upevňuje na vrchol dříku. Při grafickém zpracování písmene *f* vznikají často kličky nebo konečné tahy písmen *h*, *m*, *n*, *p*, jsou přizpůsobené sklonem tak, aby se spojily s následujícími literami. Kromě litery *x*, která vznikla spojením převráceného a klasického *c*, se tvary ostatních písmen nezměnily a odpovídaly obvyklým formám humanistické minuskuly. [12]

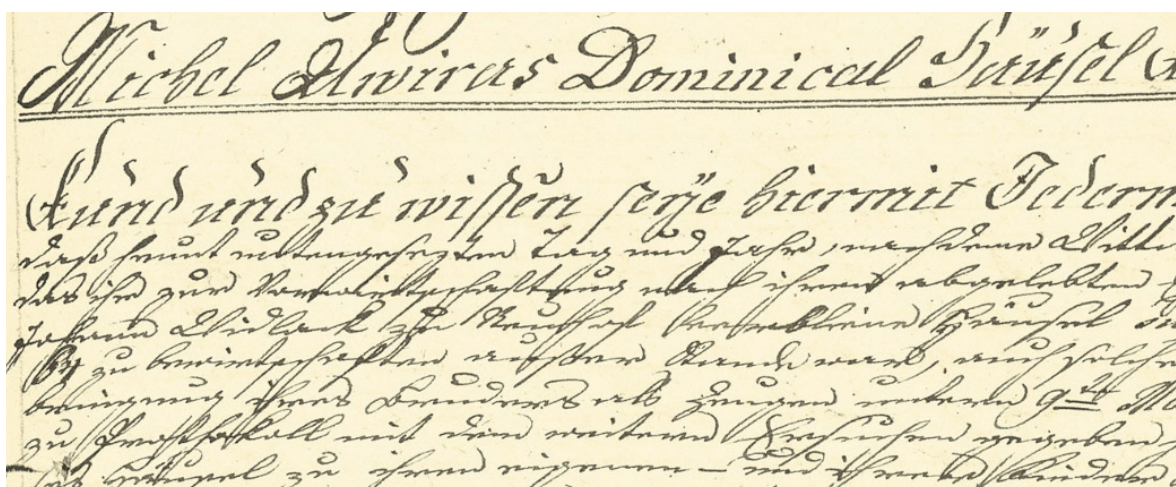
Letha Panie 1610 w Patek po Nedei prvni po weika-
noczy Buducze Ztzehoiz Peniek na Smrteindny Posteli awssakz
pzi dobry Pamieti Uctinzi gest polzadek ostatnie wuole swego
zдобрым rozważenim swym, a tento Testament Czinił, aby po Smr-
ti geho zadne rosterki mezy Manzielku i dítkami geho nepow-
stawali, ale aby wewsem wsseliyaka spokognoza zachowana
była. Neyprw Panu Bogu duszy swou yakzto spasyteli
a odkupiteli swemu oddawa, a zemie zktery possel tielo
swe. Potom Manzielcze swe oddawa Trzi Krawy
a godnu jalowicze stiech dwou ma Syn geho Kuba spitem pzi
statku chwotati, dokudz bude pzi nim, A ona tu tzezi, a jalow-
ku ma podle wuole swey Kde chce obratiti. Ktomu do trzech
Leth magi do gedneho Stolu giti, a pakliby y do tiech Trzech
Leth zhoda mezy nimi nebyła, Tehdy Kuba Syn geho bude po-
winnen gi rocznie wydawati 4 stwrtnie Rzy 1/2 Stwrtnie
Zeczmena Wirtele pssenicze 1/2, Wirtele hrachu 1/2, Wirtele
Lnu przisiwati, Zahon Kapusty Zahon Rzepy, dotud dokudby
Stawu swego nezmenila, A gestliby nezmenila tehda toliko
ten Witah gi do deset Lett. tolyzto do wyplacze i Statku
ma giti, A gdy swug Staw zmeni, a neb po desyti let-
tech, tehdy hned Wytah wszecek ma pzi Statku zustati.
A Statek swug tak yak on wdzielni miel po Starsszych swych
Kubowi Synu swemu stim wssem yak on wdzielni byl po-
Ruczuge, A oddawa. A pakliby Kuba Syn geho nemoł
tomu od sebe dosti ucziniti, Tehdy Jura, bratr geho ma la-
kowoy Statek podle toho poruczeni, A Testamentu wgiłi, tak
Kuba gest wgił, A z Kubem bratrem swym zotiem by koli
poprawil ma nahradie ucziniti, zo by on tamkoli ku popra-

Obr. 5 Humanistická kurzíva z roku 1610 s přepisem do latinky

Marie Marečková ve své publikaci [4] nezapomíná ani na používání *arabských a římských číslic*. Systém římských číslic uplatňující řecká písmena se do latinského písma dostal pomocí Etrusků. Římská čísla vznikla přirozenou cestou, to když Římané počítali na prstech a čísla 1, 2, 3 odpovídali znakům *I, II a III* graficky vyjadřující jednotlivé prsty. Také římské číslice *V* a *X* mají svůj prapůvod v lidské ruce. Číslice *V* (5) znázorňovala dlaň s pěti prsty (*V* – znak mezi palcem a ukazováčkem). Číslice *X* byla zase dvě dlaně u sebe (10 prstů). Z dalších znaků platí pro číslovku 100 písmeno *C* (lat. centrum). Pro číslovku 50 písmeno *L* (lat. quinquaginta) a konečně písmeno *M* (lat. mille) znamenalo 1000 a písmeno *D* (lat. quingenti) značilo 500. Nejrozšířenější soustavu však tvoří systém arabských číslic, kterých pro svůj zápis využívá i čeština. Použití arabských číslic bylo poprvé zaznamenáno na území Španělska v polovině 9. století v matematických rukopisech psaných *karolínou*. Ve 12. století se vedle sebe objevují jak číslice arabské, tak i římské. Až později ve 14. století nahradil arabský systém římské psaní číslic. [4]

1.1.4. Novogotické období písma

I přes humanistické období přetrvávalo *písmo gotické*, které se do poloviny 17. století vyvíjelo jako písmo moderní gotiky s vlivem středověké gotické minuskuly, bastardy a tiskařským písmem frakturou. Své uplatnění našlo zejména v Německu a ve středoevropských zemích se stalo dokonce školní normou. V německých písemnostech se pak objevovaly tři základní typy: *kreslené (Frakturschrift)*, *polokurzivní (Kanzleischrift)* a *kurzivní (Kurrent)*. Důležitým poznatkem je, že všechna kurzivní písma podléhala individuálním vlastnostem každého písaře, takže se mnohdy deformovaly litery nebo používaly zkratky na méně obvyklých místech, což mělo za následek nečitelnost textu. Od 18. století se však vlivem tisku tyto nedostatky zlepšily. [1]

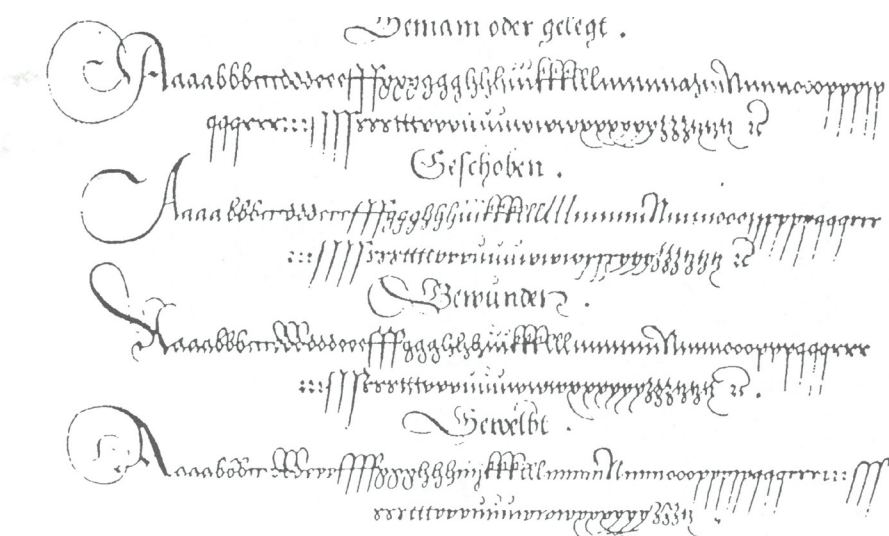
Obr. 6 Ukázka novogotického kurzivního písma nebo-li kurentu

1.1.4.1. Fraktura/Frakturschrift

Fraktura, často nazývaná též jako „*německé písmo*“, předvídá, že šlo o písmo využívané na německém území, ale i ve spřízněných zemích. Toto novogotické písmo se prosadilo především v knihtisku, kde nahradilo písmo původní – *švabach*. Avšak některé prvky si z něj *fraktura* převzala, stejně tak jako z *bastardy*. Švabach měl v knihtisku handicap širokých oválných tvarů, které zabíraly velkou část potištěné plochy. Oproti tomu *fraktura* se jevila úspěšnějším dojmem díky úzkým literám s lomenými zúženými oblouky. Na jejím rozvoji pro tisk měl v Norimberku „*prsty*“ slavný malíř a grafik *Albrecht Dürer*. V 18. století byla *fraktura* v tištěné německé literatuře vytlačena antikvou a kurzívou, ale ne na dlouho. O století později se vrátila do beletrie díky národnímu hnutí. V odborné literatuře se nadále udržela antikva. [4]

1.1.4.2. Polokurzíva (Kanzleischrift)

Toto novogotické polokurzívní písmo *Kanzleischrift* nebo *Kanzlei* bylo přechodnou formou mezi *tištěnou frakturou* a *kurentem*. Jako kancelářské písmo nacházelo využití hlavně při psaní důležitých listin a písemností. Litery byly od sebe samostatně oddělené a měly sklon. [4]

Obr. 7 Ukázka novogotického kancelářského písma podle vzorníku z roku 1553

1.1.4.3. Kurent/Kurrentschrift

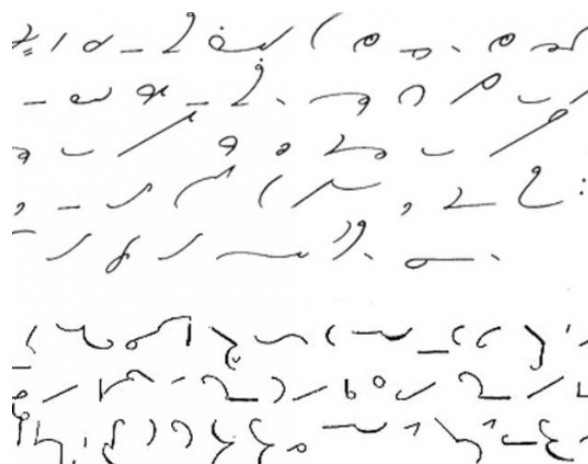
Novogotické kurzívní písmo známější pod názvem *kurent* byl nejužívanější typ psaného novogotického písma. Tvarem vycházel z *bastardy* a splňoval všechny typické vlastnosti psané kurzívy od sklonu písma až po dřívky opatřené smyčkou, které byly spojovacím článkem mezi sousedními písmeny. V 17. století se projevuje stínování a ostré rýsování písma ovlivněné tlakem pera, které bylo vyrobeno z kovového materiálu. *Kurent* si na rozdíl od jiných novogotických písem vznikajících samovolně zachoval svůj ustálený tvar. Zásahu na tom měli zejména už na počátku 16. století zveřejňované příručky. Typické bylo zdvojování dřívků liter. Písmu

kurentu se těšilo velké oblibě českých spisovatelů v době národního obrození. Jeho znalost se také velmi uplatňuje pro rodopisnou práci, kde se objevují starší záznamy až do 19. století. [4]

1.1.5. Způsoby psaní a zkracování

Pro úsporu psaného textu a za účelem rychlého psaní vznikaly dva specifické jevy – *ligatury* a *zkratky*. Ligatury (*lat. ligo* – svazuji) vznikly buď spojením dvou vedle sebe stojících písmen různými nefunkčními tahy, většinou ve směru plynulého psaní tj. *kurzívy*. Dalším případem ligatury je prostoupení či splývání vedle sebe stojících písmen (část jednoho písmene tvoří začátek druhého). Jejich snahou bylo působit svým bizarním tvarem, nejčastěji se objevovaly v diplomatickém materiálu jako monogramy císařských a jiných listin. [2]

Užívání zkratek se osvědčilo jako efektivnější způsob psaní textu oproti ligaturám, zejména kvůli rychlosti a úspoře textu. Zkratky se mění v čase i prostoru, přizpůsobují se užitému jazyku a charakteru obsahu. Vedle ligatur a zkratek se objevuje i tzv. *těsnopis*, odvozený z latinského písma a mající své kořeny v antice. Ve středověku se těsnopis objevoval především na merovejských a karlovských listinách. Charakter novověkého těsnopisu je uzpůsoben určitým národním jazykům založeným na vyznačování hlásek a hláskových skupin jednotlivými značkami. Zakladatelem českého těsnopisu byl *H. J. Heger*, který českým poměrům přizpůsobil systém německého stenografa *F. X. Gabelsbergera*. Kvůli rychlému rozvoji techniky je těsnopis na ústupu. Jeho výhody lze však těžko překonat, jelikož umožňuje při psaní vlastních poznámek nebo záznamů zapisované upravovat už během psaní. Hojně je také využíván jako tajné písmo. [2]

Obr. 8 Ukázka ligatury

Obr. 9 Těsnopisná soustava vytvořená A. Heroutem

1.2. Pergamen a papír

Příprava a zhotovení psací látky, na kterou se psalo, bylo po dlouho dobu v rukou těch, kdo ji k napsání knihy potřebovali. Od 14. století se však v našich městech setkáváme s pojmem

„pergamenci“, tedy řemeslníky zabývající se výrobou a prodejem pergamenem. Podle toho, z jakých kůží byl pergamen zhotoven, odlišujeme pergamen *středoevropský* (severní) a *italský* (jižní). Severní pergamen se vyznačoval stejnoměrným opracováním po obou stranách, jižní byl zase opracován pečlivěji pouze po vnitřní straně kůže a srstní strana byla ponechána v původním stavu. Pravděpodobně se tak napodobovala struktura papýru. Toto dělení pergamenem jako psací látky je ovšem charakteristické pro *diplomatické účely*, na rozdíl od opracování pro účely *knižního písma*, jež bylo vyváženější. Jednalo se o pergameny z telecí, ovčí, kozí a oslí kůže, zvláště jemný druh se pak získával z kůže ještě nenarozených jehňat, a používali se pro obzvláště cenné kaligrafické rukopisy. Pro představu pro jeden rozsáhlejší rukopis bylo potřeba kůží ze stovek zvířat. Proto se církevní instituce často setkávali s nedostatkem této psací látky a kompenzovali ji poškozeným pergamenem. Dokladem jsou i tzv. *palimpsesty* – pergamen již popsaný, kde původní text (v té době už nepotřebný) byl vyhlazený tak, aby se na něj mohlo psát znovu. Setkáváme se s nimi spíše ve středověku. Speciální lampy dnes umožňují badatelům čtení i původních textů, které jsou zpravidla cennější než texty druhotné. [1]

Obr. 10 Palimpsest – ukázky digitálního procesu starověkého dokumentu

Poměrně složitý a zdlouhavý byl samotný proces proměny kůže v pergamen. Kůže se po stažení nějaký čas máčela ve vápenné vodě, poté se napínala na rám, zbavovala srsti a zbytků masa, načez se čistila a hladila. V závislosti na velikosti kůže se jednotlivé složky skládaly do čtyř, pěti nebo šesti dvoulistů. V ojedinělých případech ještě před použitím dokonce barvily purpurovou barvou nebo pokládaly plátkovým zlatem. Formát knihy rozhodoval o počtu listů ve složce; rozměrně kodexy měly často jen *binia* či *ternia* (dva či tři dvoulisty). Také velikost pergamenové knihy byla závislá na účelu, jemuž měla sloužit.[1]

Za vynález papíru ve 3. století vdčíme Číně. Odtud se později šířil v různých časových etapách všemi směry dále do Evropy. Prvním dokladem papírové písemnosti na našem území je

nejstarší městská kniha *Starého Města pražského*, vedená od roku 1310. Od počátku 14. století papír proniká do ostatních složek písařské činnosti. Papír byl u nás až do konce 15. století pouze záležitostí obchodu (import italského papíru a od poloviny 14. století norimberský). První zprávy o výrobě papíru na našem území pocházejí z roku 1409 (papírna zbraslavská). Postup výroby určoval použitý materiál; mezi základní suroviny patřily především vlákna různých rostlin, doplňovaná či vystřídána lněnými nebo konopnými hadry. [1]

Před samotným psaním bylo neméně důležité věnovat péči přípravě *pisátek* a *inkoustu*. Písařské potřeby se vyvíjely podle způsobu psaní. Na *látky přírodní* (dřevo, kámen, hlína, kov, omítka apod.) se písmo přenášelo rytím, tesáním, ale i malováním. Naopak na *látky umělé* (papyrus, pergamen, papír) se používala pera. Ať už to byla *pera třtinová, brková*, od 19. století *pera ocelová* a v neposlední řadě se k tomu připojila *pera plnicí a propisovací tužky*. Co se týče inkoustů, příp. barev na psaní; byly uchovávány především ve zvířecích rozích, přivěšovaných k pasu nebo vkládaných do písařských pultů. K jeho výrobě existuje celá řada receptů. [2]

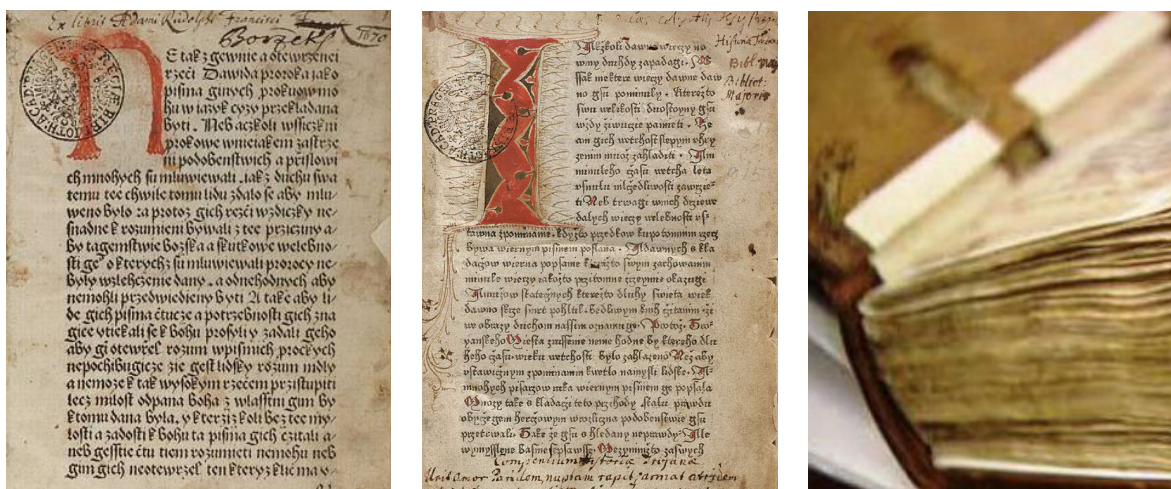
1.2.1. Filigranologie

K určení staří či místa vzniku písemností pomáhají tzv. *filigrány* (či méně správně průsvitky, vodoznak). Filigránům se podrobněji věnuje autonomní odvětví paleografie – *filigranologie*, která je dokonce některými vědci považována za samostatnou pomocnou vědu historickou. Obor využívá filigrány k přesnějšímu chronologickému určování nedatovaných písemností na totožných papírech (zejména tzv. *inkunábulí*, tisky vydané před rokem 1500). Jsou tak skvělým pomocníkem kodikologů. [2]

Filigránu se docílilo tvarováním z drátu a upevněním na papírenské síto, jímž se čerpala tekutá papírovina. Po uschnutí byl list papíru v těchto místech tenčí a kontury filigránu byly proti světlu výraznější. Takové drátěné síto vydrželo ve vlhkém prostředí maximálně dva roky. Každé nově vytvarované síto nebylo úplně identické a mělo vždy menší tvarové odchylky. Proto se zcela totožné filigrány objevují jen na papírech vyrobených na stejném síti. Doklady nejstarších filigránů pocházejí ze sklonku 13. století. Nejčastější tematikou na pozdně středověkých filigránech byly zvířecí a rostlinné motivy, náboženské symboly, různé předměty, geometrické tvary či písmena. [10]

1.2.1.1. Trojanská kronika

Myšlenka uplatnění filigránů byla využita i pro datování tisků první tiskárny na našem území. *Kronika trojanská* byla dosud považovaná za nejstarší český prvotisk. V závěru kroniky se sice objevuje letopočet 1468, nespojuje však s jejím vydáním. [10]

Obr. 11 Ukázky Kroniky trojánské

„(...) Přitom již Josef Dobrovský na konci 18. století upozorňoval, že byl sazečem asi jen omylem převzat z dodnes dochované rukopisné předlohy a že tisk je ve skutečnosti mladší. K jeho skeptickým názorům se po polovině minulého století vrátila Emma Urbánková (1909–1992), dlouholetá vedoucí oddělení rukopisů a starých tisků dnešní Národní knihovny a naše nejlepší znalkyně inkunábulí. Nejenže jednoznačně prokázala, že rukopis (dnes uložený v Knihovně Národního muzea) sloužil jako předloha k tisku, především na základě zevrubného rozboru tiskových typů sedmi tisků známých z první plzeňské tiskárny doložila, že Kronika trojánská nemohla být vytištěna před rokem 1479, protože do sazby byly přimíšeny jednotlivé typy, jimiž byla sázena latinská Agenda Pragensis, vzniklá v tomto roce či jen krátce předtím.“ [10] Závěrečným analyzováním filigránů se zjistilo, že Trojánská kronika byla vytištěna až kolem roku 1485. [10]

2. GENEALOGIE

Následující kapitola je věnovaná další disciplíně *Pomocné vědy historické*, která má za úkol sledovat vztahy mezi jedinci vyplývající z jejich rodového původu. Rozumí se tím i studium důsledků, které z těchto příbuzenských vztahů vyplývají zejména z historických, politických, sociálních a biologických hledisek. Tato věda se nazývá *genealogie* a kromě vědecké oblasti se zabývá i oblastí soukromou, která bývá pojmenovaná starším názvem – *rodopis*. *Phdr. Ivan Hlaváček* [2] tvrdí, že genealogie je ve svých zárodečných formách prakticky prvotní fází historiografické literatury.

Poznání života svých předků je časově velmi náročná práce. Zjednodušeně řečeno je to „*běh na dlouhou trať*“, protože obnáší nejen studium osobních údajů předků, ale i historické souvislosti spojené s místem bydliště daného předka. Samozřejmě existuje celá řada specializovaných odborníků na genealogii, kteří zpracovávají rodokmen či rodovou kroniku na zakázku, protože ne všichni mají čas a trpělivost obětovat svůj čas v archivech. „*Být genealogem znamená mnohdy měsíce nebo i roky studia historických souvislostí, čtení starého písma a spoustu volného času.*“ [21]

Pro představu, v jaké cenové skupině se pohybují služby za sestavení rodokmenu, uvádím rozhovor o genealogii s *Mgr. Lenkou Peremskou* na webovém portále *Žena-in: (...)* „*To záleží vždy na klientovi. Já mám několik základních cenových balíčků, ale vždy záleží na zákazníkovi, jaký strop si určí. Každý krok s ním proto dopředu probírám. Nemá totiž cenu dohledávat informace, o které třeba klient vůbec nestojí. Je mnohem lepší dohodnout se na směrů bádání. Můj nejlevnější balíček stojí 3 500 Kč, já mu soukromě říkám balíček *Větev*, protože zkoumám předky v jedné linii, a to buď otcovské, nebo mateřské zhruba šest generací zpět. Rodokmen, v němž zaznamenávám vždy rodičovský pár, jeho rodiče, jejich rodiče a tak dále, se pohybuje okolo 10 000 Kč. Nadto dostávají zákazníci CD s obrázkem rodokmenu v PDF, aby si ho mohli kdykoliv vytisknout v libovolné velikosti, a genealogický prográmek s vyplněnými údaji.*“ [21]

2.1. Rodová kronika

Rodová kronika je logickým výstupem při tvorbě a grafickém zpracování rodokmenu. Předpokladem dobře vypracované kroniky je věrné a nezkrácené zachycení událostí života rodiny, i když to mohou být události nepříjemné. Kronikář jako autor má za úkol všimnout si současných událostí ve společnosti a jejich působení na členy rodiny.

2.1.1. Rodinný archiv

Prvním zdrojem informací je přirozeně naše nejbližší rodina, žijící příbuzní a jejich známí. Nejlepší metodou je vypracování tzv. *osobních dotazníků* (viz. *Seznam příloh – obr. 75*), týkajících se osobních údajů a informací o dané osobě včetně popisu osoby (velikost, hmotnost,

tvář obličeje, povaha), zálib či koníčků. K oživení kroniky pak pomůže doplnění vzpomínek na 1. světovou válku, okupaci v letech 1939–1945, obnova státu, změny politického života v letech 1948, 1968, 1989 aj. [8] A protože shromažďování těchto podkladů bude mít za následek zahlcení a nepřehlednost, je dobré založit samostatné svazky pro každého člena rodiny. Vhodné jsou běžné kancelářské desky nebo šanony. Do těchto složek je pak možné kromě rodných a křestních listů zahrnout následující doklady:

- 1) Svatební oznámení, blahopřání k sňatku, informace o svědcích ženicha a nevěsty a další doklady spojené se sňatkem.
- 2) Úmrtní listy a oznámení, kondolence a další památky spojené s touto událostí. Pokud nejsou k dispozici úmrtní listy, mohou se přiložit výpisy z matrik nebo kopie zápisů včetně záznamů s místem uložení.
- 3) Dalšími zdroji jsou doklady totožnosti jako občanské průkazy, cestovní pasy, řidičské průkazy, vojenské knížky, vandrovní listy.
- 4) Doklady vztahující se ke školnímu vzdělávání a k přípravě povolání. Školní vysvědčení, maturitní vysvědčení, výuční listy, diplomy, doklady o akademických titulech.
- 5) Cennou vzpomínkou jsou památky z vojenské služby (deníky, dopisy, pohledy...)
- 6) Nedílnou součástí jsou i doklady vztahující se k politické a kulturní činnosti, zájmové kroužky, čestná uznání, doklady o sportovních aktivitách, hodnocení.
- 7) Zjištění náboženského vyznání a víry bude další zajímavou částí poznání našich předků.
- 8) Pokud je někdo z našich příbuzných významnou tvůrčí osobností (vědec, umělec), je vhodné sestavit seznam knih, odborných článků, statí, případně konferencí. To stejné platí i o umělecké činnosti spojené s výstavami, koncerty, divadelními, filmovými a rozhlasovými rolemi.
- 9) Výtvarnou složku pak bude tvořit sbírka rukopisů včetně podpisů, osobní zápisy, deníky, korespondence, drobné kresby, památníky. Do této kategorie patří i fotografie nejen osob, ale i vzácných rodinných památek. Některé rodinné kroniky obsahují i fotografie hrobů a náhrobků členů rodiny s příslušnými údaji o místě, které pomáhají upřesnit dosavadně získané informace o členech. Hodnotným pramenem jsou také plánky a mapy nemovitostí, města, obce a jeho okolí. [4]

Kristoslav Říčař ve své knize [9] také zmiňuje provést nahrávku hlasu nebo zpěvu a tím si založit rodinnou fonotéku. Což je další možná alternativa, jak si uchovat vzpomínky na rodinné členy. Takto získané informace jsou skvělým zdrojem pro *vývod* předků.

Obr. 12 Ukázky podkladů jako zdroj informací rodové kroniky

2.1.2. Další prameny

Aby byla práce na rodokmenu a kronice dokonalá, je potřeba znát všechny okolnosti života předků (životní styl, hospodářské, politické poměry a názory, včetně náboženských zásad). Jen tak se nám podaří pochopit historické souvislosti a dobu, ve které žili. Po vyčerpání pramenů z rodinného archivu nastupují úřední zdroje typu matričních knih. PhDr. Ivan Hlaváček [2] uvádí, že od 16. století jsou to hlavně matriky církevní (neboť např. matriky školské ve starších dobách přinášejí jen velmi omezené genealogické informace), i když ty jsou ve větší úplnosti dochovány až do 18. století. Dále píše, že původně byly jen velmi všeobecné, posléze však přinášejí vedle informací o narození a o rodičích i údaje svatební a úmrtní. [2] Matriky sepsané v období od 2. poloviny 16. století až do roku 1900 jsou uloženy ve Státních oblastních archivech (SOA), které je převzaly do své péče v roce 1956. [7]

Velkým pokrokem bylo zdigitalizování matrik v jednotlivých archivech, tedy zpřístupnění archiválií v digitální podobě přes internet, které odstartovalo v roce 2007, ale výsledky přineslo až během roku 2008. Umožňuje tak získání informací o předcích z pohodlí domova a zadarmo. Ačkoliv bylo dokončení digitalizace naplánované na rok 2011, je stále v průběhu. [24]

2.1.2.1. Matriky a písmo

Grafická úroveň v matrikách není stejnorodá, jelikož se písmo během staletí mění. Také zápisy jsou kromě češtiny v latině a němčině, a aby toho nebylo málo, každý zapisovatel měl jiný rukopis. Čtení starých zápisů je jedna z nejobtížnějších prací obzvláště pro amatéra. Vhodným pomocníkem jsou proto tabulky písem (viz. *Seznam příloh – obr. 74*). Zkušení odborníci radí vytrvalost, trpělivost a předběžné pořízení tištěné předlohy písem jako snadné pomůcky při návštěvě vybraných matrik. Jako příklad poslouží ukázka zápisu z matriční knihy (*obr. 13*). Církevní prameny jako další zdroj pro bádání nastupují, když se rodopisec dostane

do období, kdy v oblasti jeho zájmu nebyly matriky ještě vedeny a gruntovní knihy, urbáře a podobné dokumenty se nedochovaly. [8]

		1865.					
17	In Šelkovic	1	30	1	25	20	1
Infans bráčka Immanuel de 12 in Šelkovic, Sohn von Franz Konrad Deumler in Šelkovic und dessen Ehefrau Elisabeth, geb. von Franz Konrad Deumler in Šelkovic				Maria Anna, Tochter von Franz Konrad Deumler in Šelkovic und dessen Ehefrau Elisabeth, geb. von Franz Konrad Deumler in Šelkovic		Geb. am 20. 1. 1865 in Šelkovic	

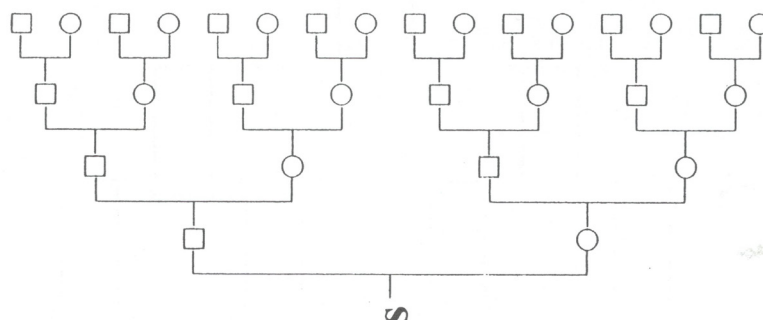
Obr. 13 Ukázka matričního zápisu

2.2. Genealogické grafy

Hned na začátku je důležité vysvětlit si rozdíl mezi pojmy *rozrod*, *vývod* a *rodokmen*. Výchozím bodem je tzv. *rodinný strom*, který se objevuje v tištěné, malované nebo elektronické podobě.

2.2.1. Vývod rodu

Zpravidla nejčastěji se setkáváme s tzv. *vývodem*, jehož hlavní výhoda spočívá v zobrazení všech rodinných příslušníků (rodiče, prarodiče, rodiče prarodičů atd.). U široké veřejnosti je znám spíše pod pojmem *rodokmen*. Původní osoba (střeň) je umístěna v kmeni stromu a jednotlivé větve tvořící korunu stromu odpovídají předkům. Při tvorbě vývodu se postupuje vždy do minulosti (má ascendentní charakter). Zobrazuje všechny rodičovské páry včetně nesezdaných párů. Na obr. 14 je vidět, jak počet předků v každé generaci roste geometrickou řadou. Účinnějším způsobem je graficky zpracovat vývod svisle, vertikálně psané odleva doprava. Na vodorovné linky se vepisuje jméno a příjmení, pod linky datum narození, u mužů a žen pak datum sňatku a zároveň jsou spojeny spojovacími čarami (svorkami). [8]

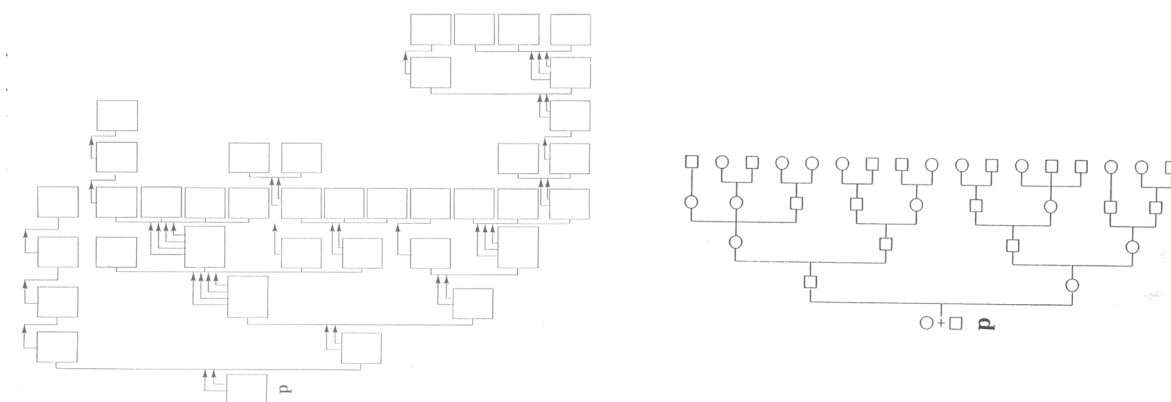

Obr. 14 Schéma vývodu

2.2.2. Rozrod rodu

Oproti vývodu je graf tzv. *rozrodu* komplikovanější. Rozrod je jednoduše řečeno grafické znázornění potomstva po meči či po přeslici. Rodopisec má na výběr ze tří možností vypracování rozrodu, a to buď *celého rodu*, *jedné rodově větve* nebo *pouze jedné rodiny*. Tento typ rodokmenu často pomůže vyřešit i odpověď na otázku příbuzenstva s člověkem, který nese stejné příjmení. Rozrod celého rodu má charakter *descendentní*, tj. že vychází z minulosti a jde směrem do současnosti. Uvádějí se zde všichni členové rodiny (muži i ženy), kteří jsou poutáni pokrevním příbuzenským vztahem k rodičovskému páru, pro něž se rozrod zrovna sestavuje. V tomto případě sem patří i nemanželské děti synů, dcer a stejně tak i jejich potomků. Nepatří sem ale děti adoptované.

Zástupným grafickým prvkem schematických grafů pro muže je znak čtverce, a pro ženy kruh. Nevýhoda tohoto typu rozrodu spočívá v jeho nepřehlednosti, protože zachycení všech potomků bude tak plošně veliké, že bude obtížné jej vůbec rozložit. Tudíž jednodušší variantou se v tomto případě osvědčuje vypracovat rodokmen pouze jedné větve a k němu připojit rozrody jednotlivých rodin. Podobně jako u vývodu je výhodnější sestavit svislé schéma rozrodu. Není to však podmínkou a může být použito i vodorovného schématu. Podle *Marie Marečkové* [4] je nicméně dobré sestavit rozrod pouze pro čtyři další generace, podle toho, kam sahají paměti rodinných příslušníků. A to opět z důvodu rozsáhlé grafické obtížnosti, která má za následek špatnou čitelnost a orientaci. *Rozrod jedné větve rodu* je totožný s *rozrodem jedné rodiny*. Grafická stránka schématu rozrodu jedné rodiny vypadá následovně. Každé jméno je podtrženo tučně černou linkou. Manželský svazek je vyjádřen svislou spojnicí těchto linek. Lomená linka zakončená šipkou vyjadřuje děti příslušící k manželskému páru. Dále jsou u všech členů rodiny uvedeny informace o narození, sňatku a úmrtí. [9]

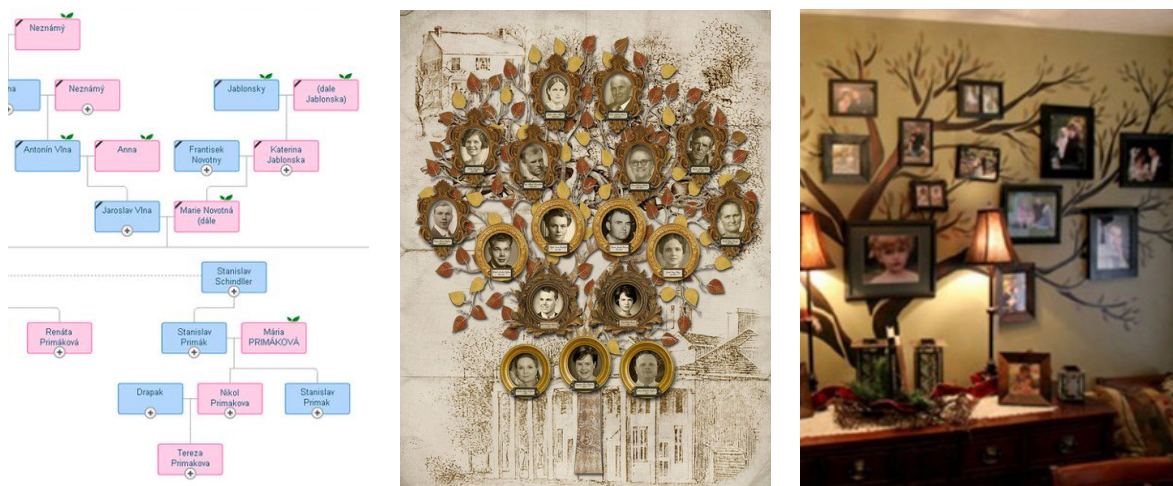

Obr. 15 Ukázky schémat rozrodu

2.2.3. Rodokmen

Rodokmen na rozdíl od ostatních grafů dbá více na stránku výtvarnou; obecně je též nazýván *strom života*, znázorňuje hlavní kmen a větve. V minulosti se všechny údaje o předcích zapisovali ručně na papír nebo se maloval typický rodový strom. Rodokmen zobrazuje pouze předky po otcovské linii v celém jeho rozsahu (tj. otec, děda, praděda atd.), o manželkách jsou uvedeny pouze základní údaje. [8]

Výtvarné řešení rodokmenu je různorodé. Začíná se na jednoduchých grafických schématech, které jsou jen směsí jmen a čar např. *obr. 16*. Převládajícím typem rodokmenu je zobrazení stromu ve všech možných výtvarných formách, ať už kreslený, malovaný či vektorově řešený (*obr. 17*). Najdou se i jiná kreativní řešení v podobě prostorových modelů, které přinášejí alternativní způsob vyobrazení. Obzvláště vyvedené jsou rodokmeny na stěnách ve formě rámečků s fotografiemi předků, doplněné malovaným stromem (*obr. 18*). [8]

Obr. 16–18 Ukázky výtvarného pojetí rodokmenu

V současnosti díky vyspělé technice umožňují některé programy nenáročné vytvoření rodokmenu pouhým vyplněním potřebných údajů o předcích. Z diskuze na fóru *Živě.cz*, která se zabývala problematikou tvorby rodokmenů na internetu, je patrné, že s přehledem zvítězila webová stránka *MyHeritage.cz*, která nabízí tvorbu a sdílení s fotografiemi lidí zcela zdarma, za poplatek pak další pokročilé funkce. Velmi oblíbená funkce je například vyhledávání příbuzných pomocí obličejů na fotografiích. Další užitečnou funkcí je kalendář a připomínkovač významných událostí rodiny (data narození, výročí). Pracovní prostředí této stránky je velmi příjemné a snadné pro orientaci. Hned za webovou stránkou *MyHeritage.cz* je v žebříčku oblíbenosti program *Family Tree Builder*. Program je také zcela zdarma a jednoduše ovladatelný. Hlavní výhodou je propojení se stránkou *MyHeritage*. Kromě identifikace lidí podle fotografií nabízí funkci na doplňování popisků k fotografiím s osobami či možnost za

znamenávání genealogického stromu digitalizovanými dokumenty. „*Family Tree Builder tak není pouhou aplikací pro tvorbu základní grafiky a rodinného stromu, ale naopak pokročilým genealogickým softwarem.*“ [25] Dalšími pomocníky v tvorbě rodinného rodokmenu jsou programy *Legacy Family Tree*, *Ancestry* a *WinFamily*. Tyto zmíněné programy obsahují stejné funkce jako ty předešlé, grafická stránka však trochu zaostává. [25]

2.3. Kurzy a přednášky

Česká genealogická a heraldická společnost v Praze pořádá pravidelně kurzy genealogie pro začátečníky, pokročilé i speciální kurzy. Příležitostně se konají kurzy a přednášky v různých koutech České republiky, které jsou pořádány dalšími specialisty na genealogii. Cena kurzu se pohybuje řádově od 1 000 Kč do 2 500 Kč, záleží na typu. Pro velký zájem se kurzy konají i třikrát ročně. Reference účastníků kurzu jsou vesměs kladné. Společným názorem všech byl velmi dobrý základ pro badatelskou činnost nejen pro práci v genealogii, ale i kronikářské činnosti. *Šárka B.* oceňuje způsob výuky jako poutavý, srozumitelný a přehledný s řadou praktických ukázek. *Veronika H.* považuje za výhodu kurzu umění číst německý i český texty psané starým písmem; zejména kurentem. Program, který kurz nabízí, zahrnuje přehled o povoláních, řemeslech, mírách, měnách, také paleografii, matrikách, rodokmenech a jejich náležitostech. [26]

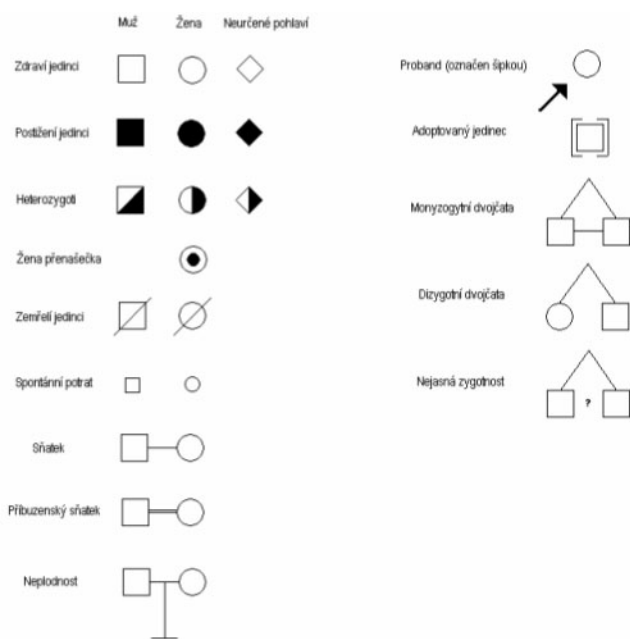
2.3.1. Jak se píše rodová kronika?

Kurz *Jak se píše rodová kronika* probíhal v období od 2. 10.–11. 12. 2013, pod vedením paní *Mgr. Zuzany Frantové-Pomykalové*, absolventky Literární akademie a autorky knihy *Vikinská princezna*, nominované na Cenu Jiřího Ortena za rok 2010. Kurz pořádaný v Praze je zaměřený na vytvoření rodové kroniky spojený s tvůrčím psaním a prací s genealogickými prameny ve spolupráci s *Českou genealogickou a heraldickou společností*. [27] Věková kategorie členů kurzu není omezená. Konečným výstupem je vytvoření rodokmenu; většinou ve formě ručního zpracování na papír. Součástí je doprovodná kniha či deník a výtvarný koncept závisí čistě na autorovi. Lektorka má za úkol korigovat pouze stylistickou stránku psaného textu a udávat směr genealogické práce. S určitostí kurz doporučuji navštívit. Setkáte se zde se spoustou zajímavých rodinných příběhů a historií, které někdy pomohou dokreslit obraz celé společnosti. Navíc se zde pracuje jako jeden velký tým, vzájemně korigující práce všech ostatních.

2.4. Rodopisné značky a zkratky

K všeobecné srozumitelnosti a úspoře místa významně pomáhají *rodopisné* (genealogické) *značky*. *Obr. 76* (viz. *Seznam příloh*) zobrazuje rejstřík základních rodopisných značek a zkratk pro osoby mužského a ženského pohlaví, způsoby jejich sňatku, narození, smrti, které se zapsaly do veřejného povědomí. Tato označení se v některých literaturách mírně odlišují.

Obr. 19 je alternativním zobrazením jedince postiženého chorobou, tudíž je jeho symbol vyplněn černou barvou. Napůl vyplněné symboly označují *heterozygoty*, tj. přenašeče znaku. Jedinec, který už nežije, se znázorňuje přeškrtnutím jeho symbolu. Případný potrat může být zobrazen pomocí malého symbolu příslušného pohlaví, často se však znázorňuje jen malým plným kolečkem nebo trojúhelníčkem. *Proband* se označuje šipkou. Pokud se v rodině vyskytuje jedinec, který byl do rodiny adoptován (popřípadě z ní adoptován), odliší se pomocí hranatých závorek.

Obr. 19 Alternativní zobrazení jedince pomocí graf. značek

3. KRONIKA – PAMĚŤ LIDSTVA

Představení problematiky kronikářské činnosti, jakou je především její způsob provedení, náležitosti a výtvarná řešení – informace tolik užitečné pro začínající kronikáře, je úkolem této kapitoly. Veskrze hlavním zdrojem literatury této části je publikace *Mgr. T. Hromádky*, pojmenovaná „*Kroniky*“ [3].

3.1. Vymezení pojmu

Kronika (z *lat.* *chronica*, *chronico*), podle původně řec. *chronos*, znamenající čas; je historický pramen zachycující a hodnotící chronologicky sled událostí ze současnosti. „*Ottův slovník naučný*“ formuluje kroniku (dříve též pamětní knihu) jako „*dílo dějpravné, stojící na stanovisku prostě referujícím. Od pouhých análů (letopisů) kladoucích jednotlivé události bez výběru a bez souvislosti za sebou pořádkem chronologickým. Liší se tím, že nehledí již tak přísně k pořádku chronologickému (který však nicméně stále ještě stojí v popředí), dbá více souvislosti osobní, vyznačuje se poněkud umělečtější formou a značí tedy, ač nepovznáší se k pragmatickému pojmání dějin a jest rázu ještě dosti primitivního, přece již pokrok ve vývoji dějepisectví (...)*“ [11]

3.2. Shrnutí kronikářské historie

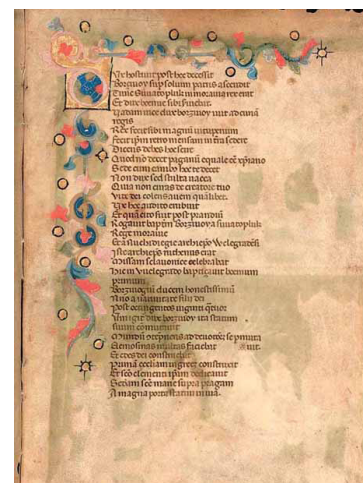
V dávných dobách měly kroniky mnohem širší ráz a zaznamenávaly významné události dějin národa a především panovnických rodů. První snaha o kronikářský počín reprezentuje úvodní část tzv. *Kristiánovy legendy* (*Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae, avae eius*) z konce 10. století. Pravá kronika však vznikla o století a čtvrt později; nazvaná podle svého autora, *Kosmova kronika česká* (psána v latině), bez nadsázky představuje vrcholné dílo písemné kultury u nás v té době. Jedná se o literární dílo, díky kterému jeho autor vstoupil do panteonu Čechů a Moravanů. Dílo děkana pražské svatovítské kapituly, manžela paní Božetěchy, jejíž smrt prý ve své kronice oplakal. Následující pokračovatelé Kosmovy velikosti už nedosáhli. [3]

V období kolem roku 1314 vzniká první česky psaná literární památka; *Dalimilova kronika*. Jedná se o nejstarší veršovanou kroniku. Ačkoliv je autorství přiřazené *Dalimilovi Meziříčskému*, kanovníku mladoboleslavskému; jde o historický omyl barokního historika *Tomáše Pešiny* z *Čechorodu*. Není pochyb, že označení je neoprávněné, ale protože je název již zažitý a obecně platný, užívá se dodnes. Kronika se věcně opírá o *Kosmovu kroniku*. [3]

Později v novověku nastoupili městští kronikáři a lidoví vesničtí písmáci, kteří zaznamenávali subjektivně názory na život ve vesnici a státě; především pak názory své vrstvy a třídy. Již Jan Neruda ve svých statích poukazuje na jedinečný význam této literatury. „*(...) Je to vskutku podivuhodná schopnost představitelů lidových vrstev, kteří po těžké polní práci zasedli ke stolu, aby těžkou rukou, nevhledným velkým písmem a špatným pravopisem zapisovali vše, co považovali za nutné, co se bezprostředně týkalo jejich života a osudu.*“ [6]

Obr. 20 Kosmova kronika česká

Obr. 21 Dalimilova kronika

Rok 1848 je ve znamení změn v uplatňování místní samosprávy a správy obecních věcí. Protože se už tehdy kroniky vedly v různých úrovních, začali se problematikou zabývat i úředníci správních orgánů. Jedním z nich byl i nejvyšší purkrabí český *Karel Chotek* (1783–1868), jenž se zasloužil o vydání historicky prvního nařízení o pamětních knihách na našem území. 31. srpna 1835 tak vstoupila v platnost vyhláška příkazující vést kroniku ve všech městech, městysech, obcích světské i duchovní vrchnosti. Pamětní kniha psaná latinsky nebo německy tehdy vypadala asi takto. Z technických důvodů se doporučoval formát foliantu; neméně důležitý byl dobrý inkoust a kvalitní papír. Rozsah kroniky tvořilo maximálně 350 očíslovaných listů, které byly následně protáhnuty provazem a zapečetěny nadřazeným úřadem. Nařízení však bylo vydáno v době, kdy ve většině obcí ještě neexistovaly podmínky pro vznik takové kroniky, tudíž není známý přesný počet pamětních knih provedených na základě tohoto nařízení. [3]

Od roku 1920 je platný zákon o vedení obecních kronik, o který se osobně zasloužil univerzitní profesor *Otakar Srdínko* s projevem: „*Slavné Národní shromáždění! Myšlenka zakládati pamětní knihy obecní není nová a pronesena byla již na různých místech. Nyní, když v historii našeho národa nastal takový mezník důležitý, jako jest převrat z října 1918, jest to dodatečným vybidnutím, abychom od tohoto dne počali zakládati pamětní knihy obecní, tedy kroniky, v celé republice. Aby bylo jisto, že se tak stane bezpečně všude – není možno se spoléhati na dobrou vůli jednotlivých obcí – pojal jsem myšlenku dokázati, že snad by se to mohlo provésti zákonem.*“ [3] Návrh se setkal s pochopením poslanců a byl přijat. Zákon platný jako zákon č. 80/1920 Sb. obsahuje čtyři body a svým podpisem jej dne 30. ledna 1920 stvrdili T. G. Masaryk, Tusar, Habrman a Švehla.

V květnu 1945 byli obecní kronikáři vyzváni k pravdivému doplnění událostí v obci před i po Mnichovu a za okupace. Jak uvádí Hromádka: „(...) bylo po osvobození prvořadým cílem vrá

tit kroniky obcím, ustanovit kronikáře a zajistit tak kontinuitu záznamů. V pohraničních obcích bylo nutné ve většině případů založit kroniky nové vzhledem k odsunu německého obyvatelstva. Mnoho německy psaných kronik si s sebou Němci odvezli při odsunu z pohraničí.“ [3]

Ke zpolitizování kronikářské činnosti došlo po roce 1948 trvajícím dlouhých 50 let. Zápisy této doby jsou plné úspěchů zemědělců v pětiletkách apod. Jen velmi těžko se kronikářům dařilo prosadit místní události. Zašlo to až tak daleko, že mnozí začali vést kroniky dvě – jednu oficiální (schvalovanou MNV, metodikem a místní komunistickou organizací) a druhou vlastní, neoficiální. Události těchto kronik mohly být zapsány až po roce 1989. I přesto tyto kroniky předkládají dobu, ve které jsme žili. Rok 1989 přináší pak nejen svobodu politickou a veřejnou, ale i svobodu ve vedení kronik. O rok později díky zákonu č. 367/1990 Sb. přešla povinnost péče o kroniku a kronikáře na obce a od té doby se mnoho kronik nenávratně ztratilo nebo se přestaly psát vůbec. Starostové usoudili, že psaní kroniky je zbytečné, a proto nebudou zaměstnávat kronikáře. [3]

Polovina 90. let představuje jakýsi posun v přístupu ke kronikám. Dá se hovořit o určité „*renesanci kronikářství*“. Vznikají různá sdružení angažující se v místní kultuře, starající se o návrat k místním tradicím, jakými je např. masopust, pouť či posvícení. Zvláště malé obce se chtějí prezentovat svojí kronikou a pyšnit se jí. Kromě kronik městských a obecních vznikaly v průběhu 19. století kroniky rodinné, školní či podnikové. Farní kroniky navázaly na „*libri memorabilium*“ vedené v minulých staletích. Posledním zákonem upravujícím vedení kronik je zákon č. 132/2006 Sb., který podrobně předepisuje náležitosti kroniky, povinnosti kronikáře a upravuje činnost letopisecké komise, která má být nápomocná samotnému kronikáři. [3]

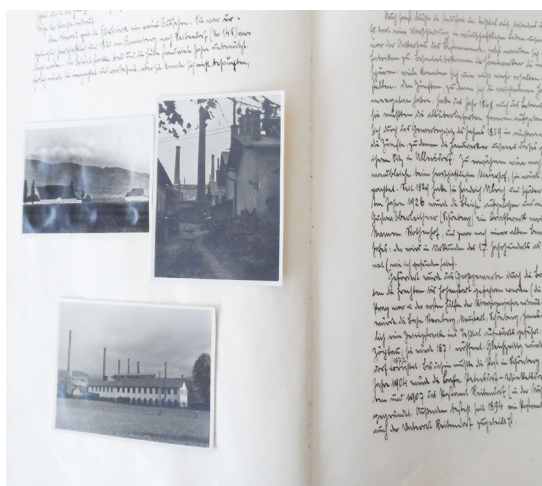
3.3. Forma kroniky

V zájmu zachování kronikářského zápisu (zapisuje se pravidelně každý rok) je nutné věnovat pozornost formální stránce úpravy kroniky a používaného materiálu. Proto se používá materiál, který je trvanlivý a zaručuje uchování kronik po delší dobu.

Formát kronik se paradoxně od počátků příliš nezměnil, snad jen pergamen byl nahrazen papírem. Proporce kroniky jsou zpravidla 30 x 38 cm. Jeden svazek obsahuje obvykle 400 listů, nejméně však 100 listů bílého, nelinkovaného, dokumentního nebo alespoň dřevoprostého papíru. V současnosti je u nás jediným výrobcem papíru pro dokumenty s dlouhou životností společnost NEOGRAF ve Štětí. Vazba kroniky se používá celokožená či polokožená, nebo alespoň plátěná s vyztuženým hřbetem. Vazba se vyrábí ručně za pomoci 4 motouzů tak, aby byl každý arch papíru prošíty. Strojově se prošívání příliš nedoporučuje. Vrchní deska svázané knihy pak nese název Kronika, název obce, okresu, číslo svazku, případně vyražený znak obce. Pro přehlednost se tato označení umísťují i na hřbet knihy, zejména tehdy, pokud

má kronika více dílů. Kronika bývá chráněna před znečištěním, otěrem a poškozením silným kartonovým pouzdem potaženým plátnem nebo papírem. [7] [3]

Záznamy do kronik se zapisují inkoustovým perem. Velmi důležitá je kvalita inkoustu – dokumentní. Barevné inkousty a propisovací tužky se nepoužívají z důvodu vyblednutí či poškození papíru. Nejtradičnější a zatím hojně používanou formou zápisu je *ručně psané písmo*. Tato forma kroniky má svoji prioritu zejména ve své tradici. Kronikářovi předchůdci psali ručně, tudíž na něj chce navázat i kronikář nový. Předpokládá se, že písmo kronikáře bude úhledné a čitelné. Grafická úprava stránky vypadá následovně. Volné místo při všech okrajích stránek se doporučuje ponechat stejně volné z optického hlediska (horní okraj 3,5 cm, dolní okraj 4 cm, okraj po straně listu 4,5 cm, okraj u hřbetu 2,5 cm). Postranní okraje kroniky se vyznačují tenkou svislou čarou a tím odděluje na obou stranách místo pro věčná hesla. Názvy hlavních kapitol se píší přes celou šířku stránky. Významná hesla v textu je dovoleno podtrhat. V kronikách se píše oboustranně. Číslování stránky se objevuje v horním rohu každé strany, nejlépe ručně vepsané, ne však číslovačkou s razítkovou barvou. Mezi nepsaná pravidla patří omezení používání technik poškozující papír např. vlepování fotografií či jiných dokumentů (pro tyto účely je vyhrazené fotoalbum, které je součástí kroniky, viz. obr. 23). Také je zakázáno používání lepidel na bázi acetonu; fotografie se tak do kroniky lepí v bodech lepicí pastou či speciálními lepicími růžky. K výzdobě knihy je nejvhodnější používat techniku kresby tuší, tužkou, perem, dále jsou vhodné pastelky, voskovky. Nevhodnými prostředky jsou pak fixy, uhly apod.) [7] [3]

Obr. 22 Ukázka nesprávného použití fotografií v kronice
Kronika Rapotína 1929–1936

Obr. 23 Fotoalbum

Další formou kroniky je kronika psaná *na psacím stroji*. V dnešní době psací stroje ustupují počítačové technice, přesto jsou stále vyhledávané zejména mezi starší generací. Po roce 1989

se u nás řešil problém shánění dokumentní pásky; původní firma ji totiž přestala vyrábět. Výhodou psacích strojů oproti ručně psanému zápisu je lepší čitelnost či možnost průklepů, díky kterým lze uložit několik kopií kronik na více místech. [7]

Hromádka ve své knize [3] uvádí, že kronikáři, kteří píší kroniku ručně, odmítají tuto metodu psaní kroniky (stejně jako počítačovou) pro její strojovost, ztrátu osobního vcítění kronikáře, ztrátu tradice apod. Často (a ze svého pohledu správně) argumentují, že i ruční písmo dokáže mluvit a že v kronice lze v této souvislosti vysledovat vývoj písma za uplynulé století. Zastánci (a to se týká i počítačových kronik), upozorňují na to, že jejich zápisy jsou natolik rozsáhlé, že by to zkrátka ručně nezvládli. Parametry pro psaní kroniky na stroji jsou obdobné jako u kroniky psané ručně. Doporučuje se však jiný formát kroniky – A4 (210 x 297 mm). Kronika se zásadně píše na volné listy dřevaprostého papíru, vždy však po jedné straně. Po dokončení roku nebo předpokládaného svazku se očíslovují vpravo nahoře a nechají svázat. K zabránění vyjmutí listu z kroniky se uvádí ještě na konci každého ročního zápisu počet listů (např. zápis za rok 2010 má 77 listů a to od listu 154 do listu 229). [3]

Další možnou formou psaní kroniky je psaní na počítači. V současnosti je tato forma považovaná za nejvýhodnější. Nejde jen o možnosti rozsáhlé grafické a stylistické úpravy jako je změna písma, vizuální podoby či textu před konečným vytištěním, ale také možnosti zálohování a pořizování kopií. Napsaný text lze potom jednoduše vytisknout pomocí tiskárny. Přitom nejvíce záleží na kvalitě tisku. V tomto případě je nejlepší variantou laserová tiskárna. V případě kronik se jedná o originální kus. Zároveň jedinečnost je její velkou nevýhodou. Proto je potřeba zmínit, že kronika není majetkem kronikáře, ale obce. [3]

3.4. Přílohy kroniky

Kronikář shromažďuje různé množství dokladů (fotografie, výstřižky z novin, plakáty, pozvánky, mapy, videonahrávky, zvukové a elektronické dokumentace, písemná svědectví pamětníků a další jiné dokumenty ze života v obci). Tyto materiály jsou součástí přílohy kroniky a nesmí se do kroniky vlepat, protože lepidlo poškozuje listy a vlepené dokumenty by svým rozsahem mohly narušit vazbu knihy. Kroniky a její přílohy mají trvalou dokumentární hodnotu. Jsou svědectvím společnosti, které jsme povinni zachovat budoucí generaci. Proto je tak důležité dbát na správné zdokumentování, archivování a pořizování kopií. Vždy se však najdou kronikáři, kteří tato pravidla nedodržují. [3]

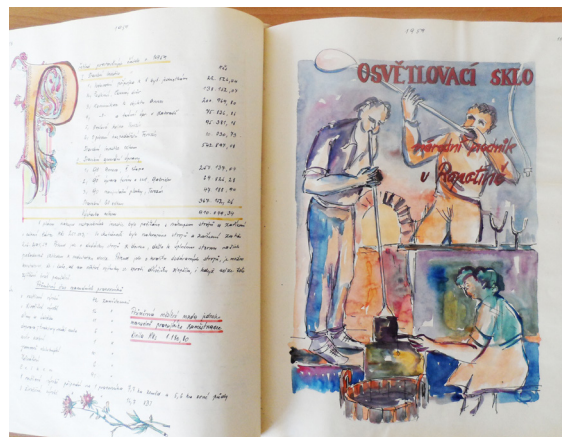
3.4.1. Ilustrace

Psaný text kroniky bývá ve zvláštních případech doplněn ilustracemi. Technika však musí být zvolena taková, která nepoškodí papír a zaručí její trvanlivost – nejlépe se hodí tuš, dokumentní inkoust nebo pastelky.

V žádném případě fixy, olejové či vodové barvy (*obr. 25* potvrzuje výjimku). Kronikář může být sám ilustrátorem kroniky nebo oslovit místního umělce. [3]

Obr. 24 Novinový tisk součástí přílohy kroniky

Obr. 25 Ilustrace akvarelem
Kronika Rapotína 1929–1936

3.4.2. Fotografická dokumentace

V příloze kroniky by fotografie zachycující život a události v obci rozhodně neměly chybět. Kronikář je zhotovuje buď sám, anebo ve spolupráci s místními amatéry či spoluobčany. Důležité je vědět co, kdy, kde a jak by měli zachytit. Fotografie a jiný materiál je nejlépe umístit na volné listy silnějšího materiálu, za pomoci fotorůžků nebo samostatně. Vše, co chceme přilepit, lepíme pouze v rozích náležitěho dokumentu. Každý rub fotografie je opatřen číslem (např. 3/2012), popisem události nebo objektu, jehož se fotografie týká, případně jmény osob a datem, kdy byla událost zaznamenána. Dále je nutné brát v potaz problematiku uchování fotografií. Ukazuje se, že barevné fotografie vydrží maximálně 30 let. Naopak černobílé fotografie mají při kvalitním zpracování dlouhodobější stálost. [3]

3.4.3. Tisková dokumentace

Pohlednice, plakáty, letáky, mapky, pozvánky, výstřižky z novin a časopisů či místní noviny jsou velmi cenným a často jediným dokladem o vývoji obce. Uchovávají se v plastických obalech a deskách značené bližšími informacemi (kdo, co kdy, kde, jak) týkající se příslušného materiálu. U novinových výstřižků se vždy uvádí název novin, datum jejich vydání a stránka, kde byl článek zveřejněn. Ve většině případů se uvádí i věcné heslo ke snadnějšímu vyhledávání. [3]

3.4.4. Audio a video nosiče

Tvorba *videodokumentace* se nijak neliší od pořizování fotodokumentace. Videosnímky se uchovávají klasicky na videokazetách; každá videokazeta má svůj vlastní plastický obal.

Opět je opatřena údaji o snímku (datum a popis snímku, kdo je autorem, kdo film natáčel, režíroval). To vše je umístěné jak na samotné kazetě, tak i na obalu, archivované ve speciální filmové kartotéce a videodokumentaci. Součástí kronikářovy práce je často i setkávání s různými lidmi a pamětníky. K těmto účelům mu slouží kromě videokamery, také diktafon či magnetofon, zaznamenávající autenticky průběh setkání. Videokazety a audiokazety se pečlivě evidují a číslovají pořadově. Uchovávají se pak na suchém bezpečném místě mimo dosah magnetického pole. S vývojem techniky je nezbytné uvést údaje o přístroji, rychlosti záznamu apod. Samozřejmostí je informace o stopáži. [3]

3.4.5. Prostorové předměty

Uchovávat *prostorové předměty* pro budoucí generaci (medaile, odznaky, upomínkové předměty, vlajky, sošky, obrazy) patří k dalším povinnostem kronikáře. Klíčové je zaznamenat okolnosti, za jakých byl předmět získán. Protože se však na obecních úřadech potýkají s nedostatkem místa, jsou tyto předměty uschovávány v depozitáři místního muzea. Kronikář následně v zápise uvede, kde jsou předměty uloženy a případně označí evidenčním číslem. Tyto předměty mohou být muzeu darovány nebo zůstávají majetkem obce a ta je muzeu pouze zapůjčí. [3]

3.5. Kronikář – archivář či historik?

Při změně kronikáře se nový kronikář na začátku svého prvního zápisu stručně představí, uvede věk, vzdělání, zaměstnání a jak se ke kronikářské práci dostal. Ve většině případů se u prvních zápisů zachovává struktura předešlého kronikáře, a poté ji postupně upravuje dle svých potřeb. Hlavní náplní kronikářovy práce je především shromažďování informací, pořizování zápisů a znázornění současného života daného města či obce. Je třeba podotknout, že v převážné většině je kronikář dobrovolným pracovníkem. Nejdůležitější a řekněme i nejzajímavější prameny představují pro kronikáře vzpomínky pamětníků a rozhovory s lidmi. Jde většinou o autentické vzpomínky účastníků událostí. Předpokladem je jejich subjektivní pohled a kronikář by tak měl nezaujatě zaznamenat veškeré informace. Ze všeho nejdříve by se však měl seznámit s dostupnou historickou a vlastivědnou literaturou, pokud chce psát o určitém období. „*Kronikář je objektivní jen tehdy, když zachycuje všechny podstatné a rozhodující rysy společnosti, když se pokouší podat obraz života v obci, který v ničem podstatném není zkreslen, kde není nic nadsazováno, nic růžově natíráno, a kde se vyrovnáváme i s negativními jevy.*“ [3]

Václav Pupal 1970

3.5.1. Archivování kronik

Současné archivy poskytují komplexní služby, co se týče archivní péče, tudíž nehrozí poškození spisových materiálů a ty jsou tak dostatečně chráněny před vlhkostí, sluncem a prachem. Platí zde pravidlo, že kronika je budoucím majetkem státu, nikoliv kronikáře. V souvislosti

s kronikami a jejich archivováním se setkáváme s pojmem *archiválie*². [29] Dopsané kroniky mladší deseti let (včetně aktuální kroniky, do níž se právě nezapisuje) musí být bezpečně uchovány na obecním úřadě daného místa. Naopak ukončené svazky, starší více jak padesát let, se ukládají do příslušného okresního archivu. Doporučuje se pořídit kopie dopsaných svazků a ty pak mohou být následně uchovány na několika místech zároveň (radnice, knihovna, škola). Důvodem zachování kopií je přirozeně obava před nenadálou katastrofou (povodeň, požár atd.) a následnou ztrátou originálu. [7]

3.6. Dodržování autorského zákona

Ochrana autorského práva je nedílnou součástí kronikářské činnosti. Autorský zákon č. 121/2000 Sb. sice nepovažuje samotnou kroniku za předmět ochrany autorského práva, jsou však za něj brána používaná autorská díla určená pro účely ilustrace kroniky, dále pak autorská díla ukládaná v přílohách. Všechna tato díla lze uplatnit pouze se souhlasem autora, nositele či držitele autorských práv. Použití části textového autorského díla lze vyřešit citací. Uvedený předpis se týká kromě výtvarných děl i fotografií a záznamů na nosičích. „*Pokud bude například jako příloha kroniky sloužit videozáznam, audiovizuální dílo ve smyslu zákona č. 273/1993 Sb. o audiovizí, pořízená třetí osobou, případně videokazeta s nahrávkou filmového díla, ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb. je potřebná uzavřená smlouva s autorem nebo oprávněným držitelem autorských práv.*“ [29]

4. ČESKÉ NOVODOBÉ KRONIKÁŘSTVÍ

Poslední a zároveň klíčová kapitola má za úkol sumarizovat a popsat dnešní stav českého kronikářství, které si prošlo dlouhým vývojem. Díky bohaté kronikářské tradici má skutečně na co navazovat. Zdrojem informací mi v mnoha případech byl Státní okresní archiv v Šumperku (SOA Šumperk).

4.1. Kronika jako výtvarné dílo?

Jak už jsem několikrát zmínila, práce kronikáře je velmi časově náročná, obzvláště tehdy, jde-li o dobrovolnou činnost. Proto je škoda, že jejich práce bývá často nedocenená současníky. Většinou se o kronikářovo dílo čtenáři zajímají až po letech. Možná i to má za následek ledabylou práci některých kronikářů, kvůli které jejich díla postrádají důležité a vzácné informace. Mnohým kronikářům i současníkům mohou některé aktuální informace připadat obyčejné a nezajímavé, ale za více let jim pomohou vytvořit si obraz o obci té doby. Kronikářem se ve většině případech stali lidé z řad učitelů či historiků, mající literární cit.

4.1.1. Kroniky Zábřeha a okolí

O současnou podobu zábřežské kroniky se stará paní *Ing. Eva Meixnerová* pod vedením pana Mgr. Tomáše Krejčího, který vede Odbor školství, kultury a tělovýchovy v Zábřehu. Kroniky jsou volně k nahlédnutí i na internetových stránkách města až do roku 2002. Vzhled působí velmi skromně – řekla bych zanedbaně. Vazba je kroužková, v některých případech jsou jednotlivé listy vkládány do transparentních fólií, tzv. *euroložek*, a následně uchovávány v plastových složkách, tzv. *rychlovazačů*. Už samotný název napovídá, že jde o rychlý a poměrně úsporný způsob provedení vazby. Kroniky jsou psané na počítači a vytisknuté barevně na inkoustové tiskárně. Jediný výtvarný projev představují černobílé a barevné fotografie nebo obrázky. Zadní část obsahuje příložené CD.

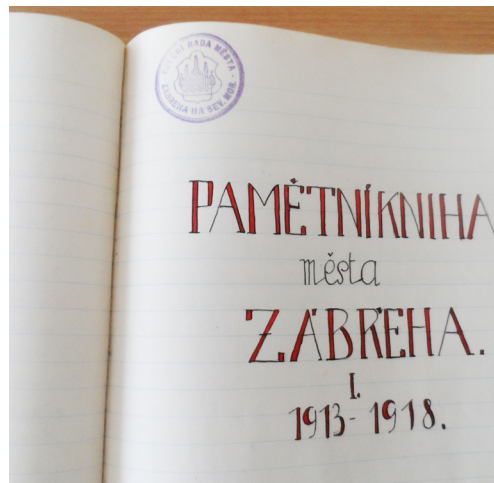

Obr. 26 Současný vzhled zábřežských kronik

Jelikož kroniky (archiválie) podléhají ustanovením zákona č. 97/1974 Sb. o archivnictví, ve znění zákona č. 343/1992 Sb. [13], půjde v následujících odstavcích o výčet jednotlivých kronik uložených v SOA Šumperk.

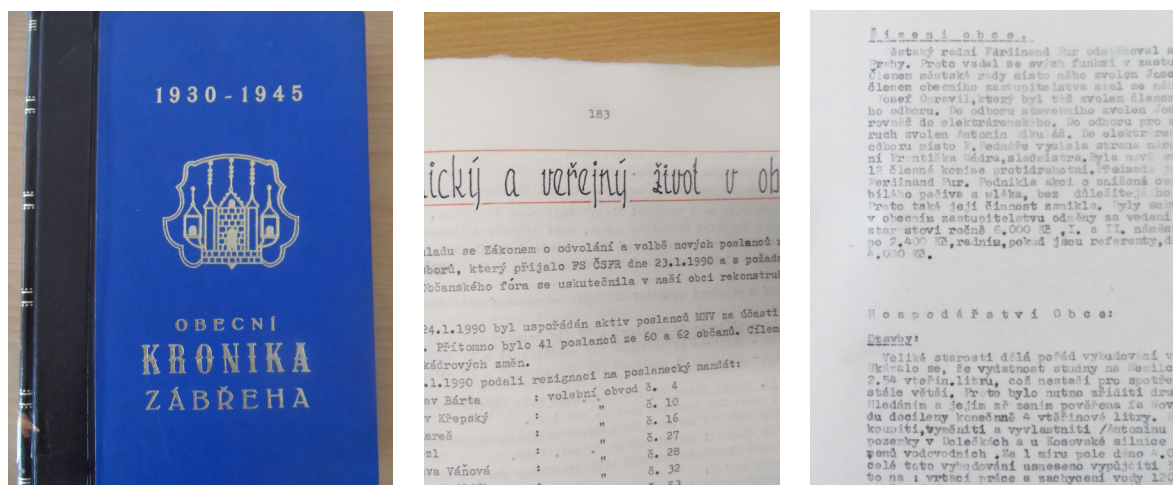
4.1.1.1. Zábřeh

1) Nejstarší zábřežská kronika, kterou zde archivují, z roku 1901 je známá pod názvem *Pamětní kronika města Zábřeha*. Tato kronika splňuje vžité představy o tom, jak vypadaly kroniky minulých let z hlediska vnějšího vzhledu. Kniha je vázána v papírových deskách, potažená kůží hnědočerné barvy. Hřbet knihy je zdobený pozlaceným názvem kroniky na podkladě z černé kůže. Kniha o rozměrech 23 x 34 cm je psána německy v rozmezí let 1901–1912. Autor není bohužel známý. Od roku 1913 byla tato kronika psána v češtině učitelem *Ferdinandem Sládkem* na klasický linkovaný papír. Kniha neobsahuje žádné ilustrace či fotografie. Avšak mnohdy i rukopis samotného autora může zastávat roli dekorativní. Obzvláště v tomhle případě, kdy je celá kronika napsaná ručně inkoustovým perem. Pan F. Sládek se kronice věnoval do roku 1942. Další zápis se datuje až k roku 1958. Je zapsaný novým zábřežským kronikářem a učitelem v jedné osobě *Josefem Hubálkem*, který kroniku doplnil o některé události a upravil podle konceptu F. Sládka. Rozdíl v rukopisu je značný. Oproti krasopisnému písmu předešlého kronikáře působí školácky.

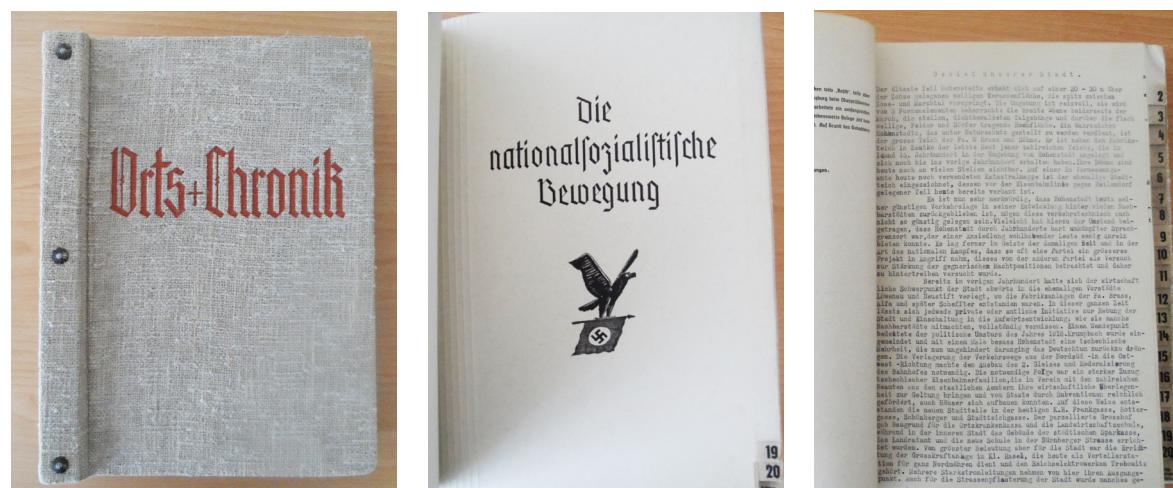
Obr. 27 *Pamětní kronika města Zábřeha 1913–1918*

2) Příkladem kroniky psané česky na psacím stroji je *Obecní kronika Zábřeha* (1930–1945). Autorem díla je opět *František Sládek*. Vazba knihy je šitá s modročernými koženými deskami. Vnitřek je vyplněn strukturovaným nelinkovaným papírem s rozměrem 21 x 29,5 cm. Knižní blok hrany listů je v provedení zelené barvy.

Obr. 28 Obecní kronika Zábřeha 1930–1945

3) Orts + chronik v překladu *Místní kronika* je dokladem knihy psané německy na psacím stroji z roku 1933. Tato kronika o velikosti 22,5 x 30,5 cm je zajímavá svojí vazbou tvořenou třemi zdobenými nýty. Při listování je to však nevýhoda. Desky jsou potažené konopnou ruční pytlou. Na přední straně desek je slepotiskem vyražený červený nápis knihy.

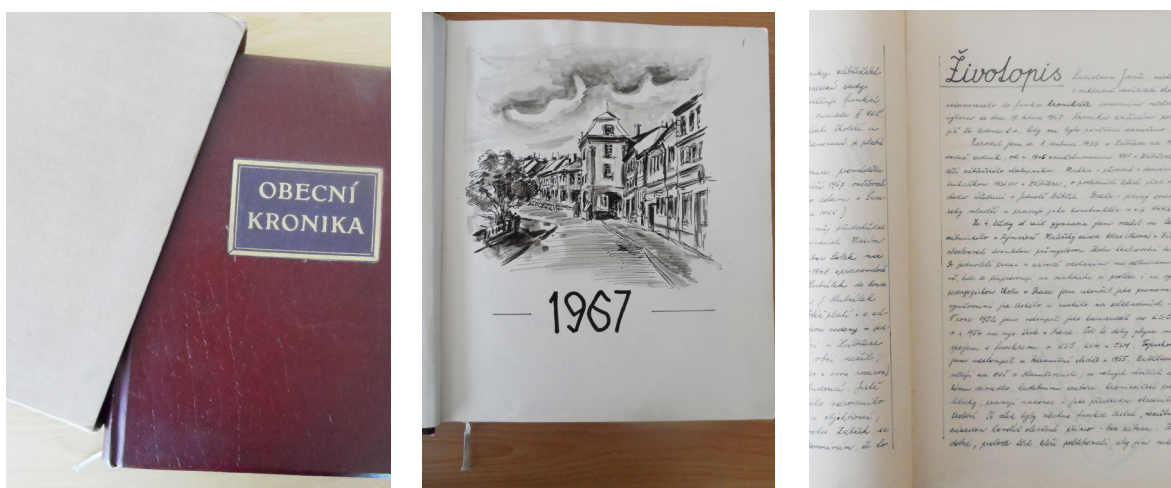
Obr. 29 Orts + Chronik 1933

4) *Hohenstädter chronik* (v překl. *Zábřežská kronika*) obsahuje dva svazky (I. díl 1901–1933, navazující II. díl 1934–1939), je ukázkou ručně psané kroniky německým písmem *kurrent*. Jméno autora bohužel není známo. Papírové desky knihy jsou lakované, zaručující tak dlouhodobou životnost. Rozměr je ve formátu 22,5 x 35 cm.

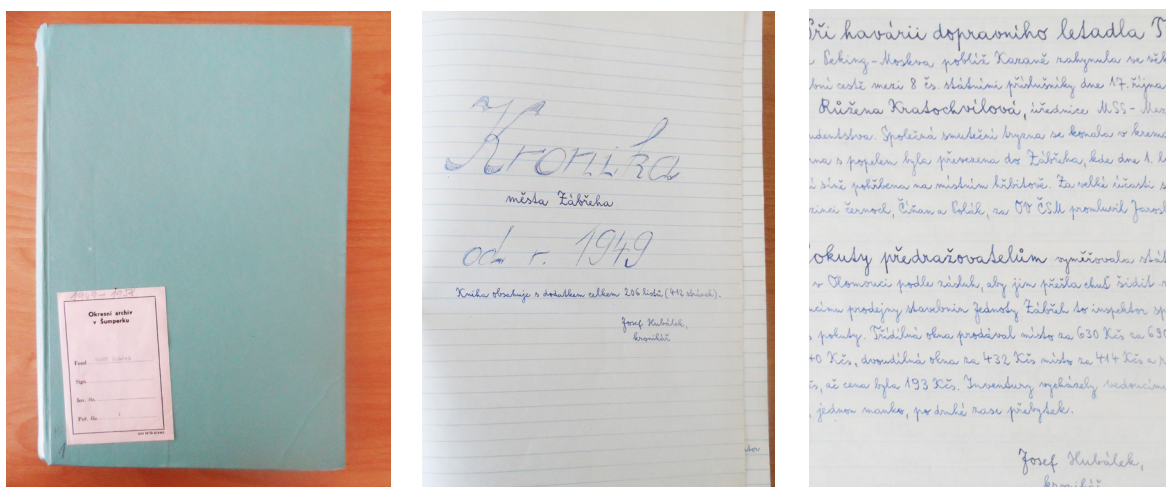

Obr. 30 Hohenstädter chronik II. díl 1934–1939

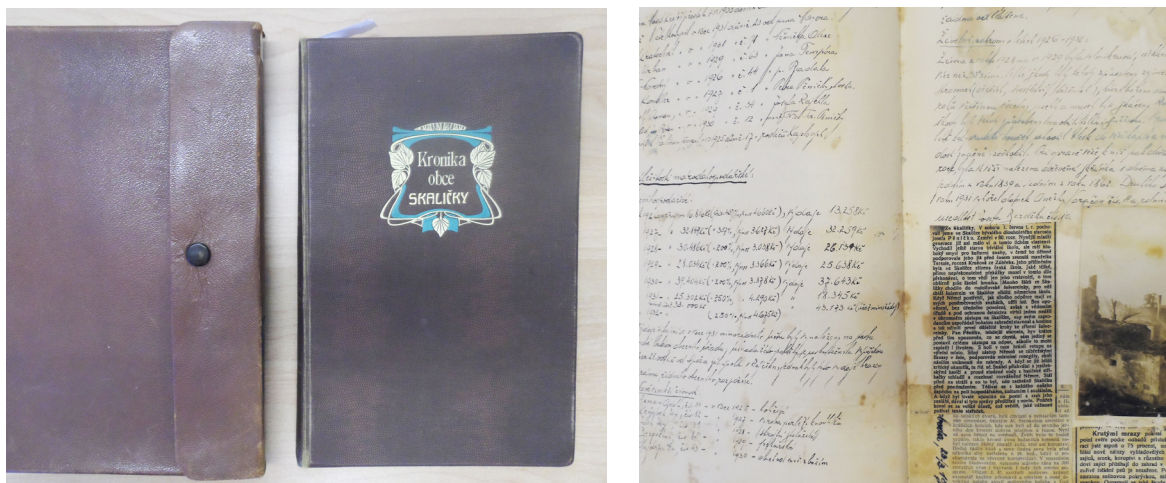
5) Ze zábřežských kronik je však nejzdařilejším dílem *Obecní kronika* pod vedením kronikáře a zástupce ředitele *Ladislava Janů* (* 1933). Kronika psaná ručně v českém jazyce obsahuje události z let 1967–1968. Kniha je vyrobená v hnědých kožených deskách šitou vazbou. Rozměr má 31 x 37 cm. Titul knihy obsahuje pozlacený nápis. Součástí je lepenkový obal potažený černým plátnem chránícím knihu před poškozením. Na rozdíl od ostatních zábřežských kronik si v tomto případě kronikář dal záležet na vzhledu vnitřní části knihy a doplnil ji akvarelovými ilustracemi. Ty však nejsou součástí textu, ale vždy jen jako úvodní list nového roku. Z rukopisu kronikáře je velmi patrná jeho profese ve školství.

Obr. 31 Obecní kronika 1967–1968

7) Kronika z let 1949–1958, autor *Josef Hubálek*, rozměr 21 x 14,5 cmObr. 32 *Kronika města Zábřeh 1949–1958*4.1.1.2. **Skalička**

V době, kdy byla *Skalička* ještě samostatnou obcí (dnes městská část Zábřeha), bylo samozřejmostí i vedení událostí v obci. Dokladem je *Kronika obce Skaličky* za období 1925–1950. Kniha je chráněná koženou složkou stejné barvy, vázaná šitou vazbou v papírových deskách, potažená tmavě-hnědou koženkou. Přední straně dominuje dekorativní název kroniky ve zlatavé a tyrkysové barvě. Zadní strana skrývá slepotisk s názvem výrobce – *Josef Březík, První české strojní knihařství v Zábřeze Sev. Morava*. Co se týče obsahu knihy, jde o ručně psanou kroniku v českém jazyce. Písmo všech autorů je velmi úhledné a krasopisné. Kniha je doplněna o drobné ilustrace, novinové ústřižky nebo černobílé fotografie, přímo vlepované do kroniky. Vlivem působení času a lepidla jsou bohužel některé listy nenávratně zničeny viz. *obr. 33*.

Obr. 33 *Kronika obce Skalička 1925–1950*

Zajímavé je i pozadí kolem kroniky obce Skaličky. Měla celkem tři kronikáře. Zakladatelem byl úředník *Josef Najman*, od roku 1937 převzal vedení učitel *Josef Kolář*, který byl však své funkce zbaven německými úřady v době okupace. Po osvobození byl funkcí pověřen opět J. Najman (zakladatel). Pro přemíru práce se však funkce vzdal a předal ji řediteli základní školy ve Skaličce – *Karlu Schwubovi* (* 1914 Skalička) s úkolem zaznamenat a doplnit události týkající se obce v době nesvobody.

4.1.1.3. Šumperk

Šumperk jako okresní město v porovnání s městem Zábřeh je mnohem bohatší na provedení a celkovou výzdobu kronik.

1) Dokladem je jedna z nejstarších kronik města Šumperk, tzv. *Kronika Reinschmidova* z roku 1836–1870. Už z názvu vyplývá, že autorem byl *Johann Reinschmid* (datum narození/smrti nevedeno). Kniha o rozměrech 23 x 35 cm, šitá ručně, má kombinovaný potah, tj. lepenkové desky s ručně zdobeným dekorem v barvách zlaté a černé, na hnědém podkladě s koženkovým hřbetem. Kronika je psaná ručně německým písmem švabach na papírovém podkladu. V hojně většině zde převažuje obrazový materiál, který tvoří grafiky vlepované do knihy. Ve velké míře se tu objevuje i tzv. *veduta*³. Velmi časté jsou také popisky tužkou k obrazovým přílohám.

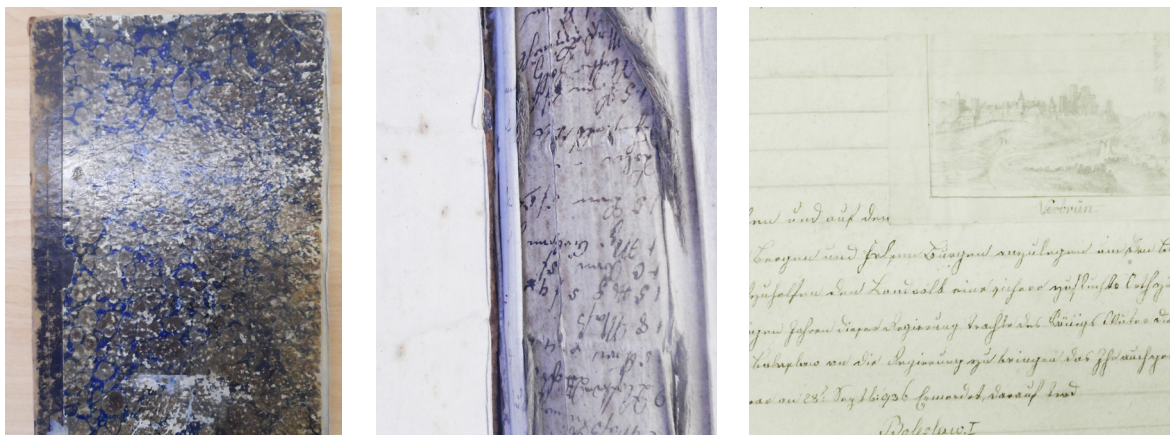

Obr. 34 *Kronika Reinschmidova* 1836–1870

2) Kronika *Jana Ganse* s rozměry 23,5 x 38 cm je šitá a vázaná stejným způsobem jako předešlá kronika. Rozdíl je pouze ve výtvarném a barevném provedení desek, které je v tomto případě hnědo-modré. Díky zničené vazbě se odkryl popsáný hřbet bloku knihy (viz. obr. 36).

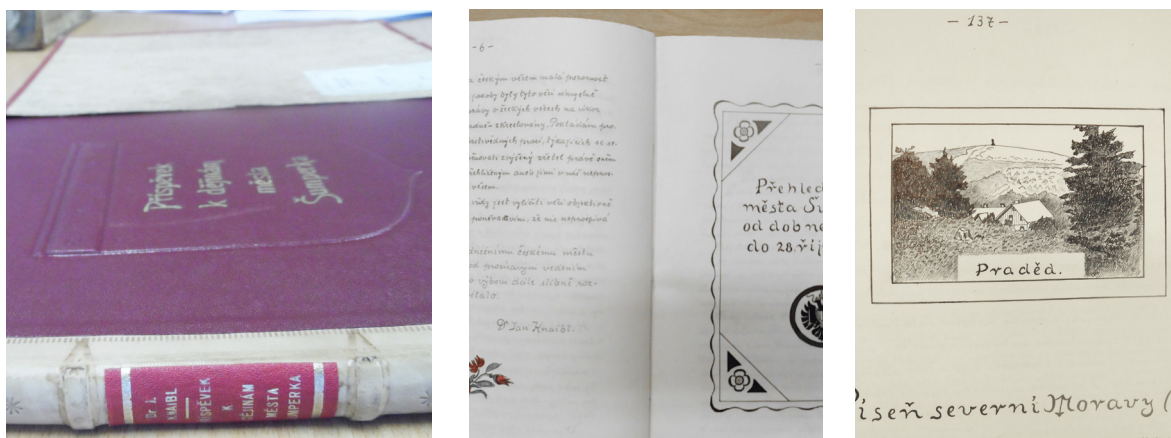
3 *veduta* – výtvarné vyjádření pohledu na město

Kronika je psaná německým kurentem. V knize je patrné, že si autor narýsoval řádky a okraje obyčejnou tužkou předtím, než začal psát. Formální stránka je velmi netradiční. Autor jako by chtěl popsat a zaplnit každíčký kousek místa na stránce „*chlebovým textem*“. V nepatrném množství se tu objevují vlepované černobílé ilustrace. Obr. 37 ukazuje kronikářovu rozpracovanou skicu, kterou nestihl dokončit.

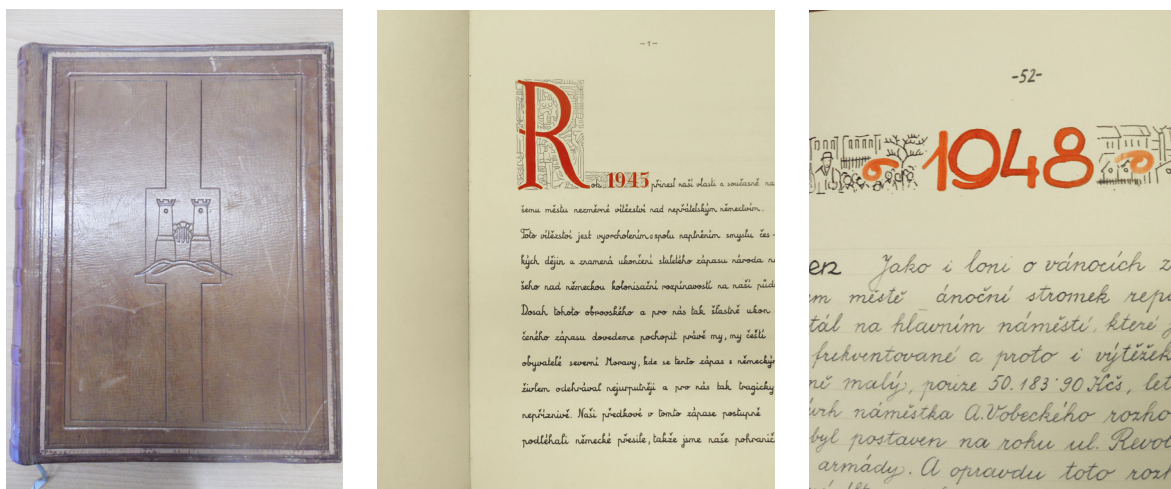
Obr. 35–37 Kronika Reinschmidova 1836–1870

3) Typickým zástupcem lidové kroniky je kniha *Příspěvek k dějinám města Šumperk* (1958) napsaná ručně v českém jazyce Dr. Janem Kneiblem (datum nar. neuvедeno). Sám autor obsah knihy definuje jako: (...) „*popis událostí a příčin, které vedly k tomu, že se německo-nacionální Šumperk stal městem českým*“. Kniha s rozměry 24,5 x 38 cm je svázaná v tmavě-červených kožených deskách. Před nepříznivými vlivy je chráněná pouzdem z lepenky, potaženém plátnem a papírem. Hřbet knihy je odlišený jinou barvou kůže, tentokrát béžovým odstínem a opatřen názvem knihy ve zlatém provedení. Přední desky jsou taktéž zdobené. Kronika je bohatě ilustrovaná. Vnitřní část knihy stylem písma a ilustracemi připomíná styl „*našich dědečků*“.

Obr. 38 Příspěvek k dějinám města Šumperk (1958)

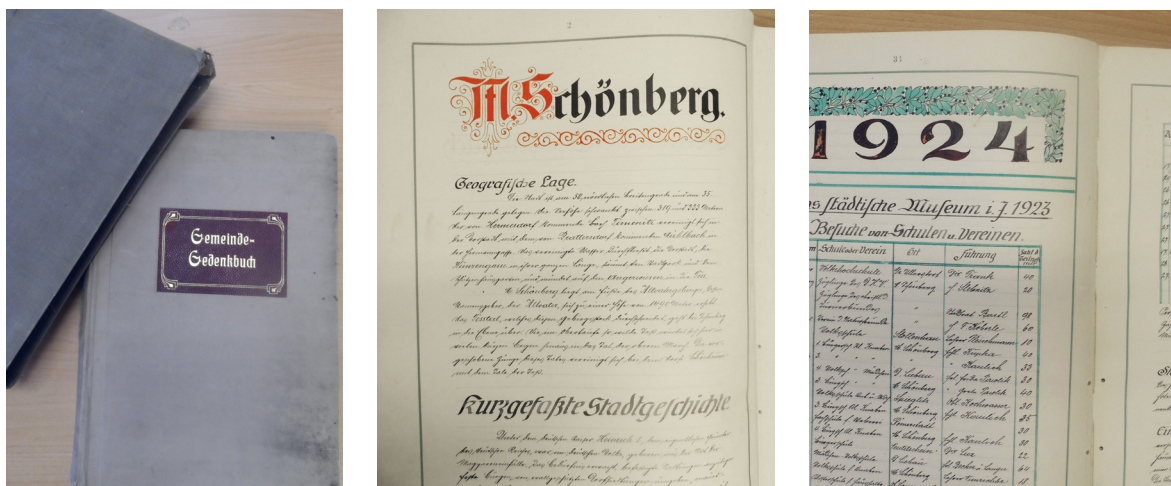
4) Následující kronika není pojmenovaná. Ví se jen, že jde o kroniku města Šumperk psanou za období 1945–1965. Kronika s rozměry 32 x 41 cm váží kolem 4,5 kg. Dřevěné desky potažené hnědou kůží mají na předních deskách vyražený znak města. Přídeští je taktéž kožené. Vazba knihy je šitá. Jediným zlatým akcentem je knižní blok hrany listů. Přehlídka rukopisů uvnitř knihy dokazuje pět různých autorů, kteří psali ručně v českém jazyce. Ačkoliv je v zápisech běžné představení každého začínajícího kronikáře s uvedením svého životopisu, v tomto případě jde o výjimku. Autoři se nepředstavují, a tudíž o nich nejsou dochované skoro žádné informace. Pouze tři z nich jsou signováni. Prvním z nich je *Jan Jersák*, pod školním písmem je podepsaný *Lubomír Slezák*, u něhož se jen stěží můžeme dohadovat, zda jeho styl psaní souvisel s profesí, kterou zastával mimo kronikářskou činnost. *J. Mangl* je autorem posledních zápisů v kronice. Jeho krasopisný rukopis je velmi dynamický a energický s předpokladem, že nedodrží písmovou osnovu a přesahuje dotaznice. Ačkoliv kronika prošla rukama mnoha autorů, všichni zachovali koncept, který se projevuje například v grafickém znázornění titulků stránky každého začínajícího roku viz. obr. 39. Ilustrace ani fotografie kniha neobsahuje a nejsou ani součástí přílohy.

Obr. 39 Kronika města Šumperk 1945–1965

5) Posledním zástupcem šumperských kronik je *Gemeinde-Gedenkbuch* (v překladu *Obecní pamětní kronika*) se zápisy za léta 1922–1939. Desky knihy z papírové lepenky potažené šedým plátýnkem mají na předních deskách pozlacený titul knihy vyražený na koženkovém podkladě. Součástí je kartonový ochranný obal ve stejném provedení i barvě jako desky. Vazba je jako u ostatních kronik šitá. Kniha má celkem dva kronikáře, kteří ji psali ručně německým písmem kurent. Zakladatel kroniky, *Franz Harrera*, pojal výtvarnou stránku knihy kombinováním písem *švabach* (nápisy) a *kurent* (textová část). Dalším výtvarným prvkem jsou iniciály začínající vždy jako první písmeno odstavce. To druhá část kroniky psaná

Johanem Wiltschkem (datum nar. neuvedeno) je o něco výtvarněji zpracovaná. Autor sice navazuje na koncept předešlého autora, ale nechybí ani dekorativní ztvárnění zápisů nového roku, umístěné vždy v horní části stránky, včetně ilustrací na konci knihy. Iniciály jsou samozřejmostí.

Obr. 40 *Gemeinde-Gedenkbuch* 1922–1939

4.1.1.4. Rapotín

Obec *Rapotín*, ležící v těsném sousedství s městem Šumperk, zastupuje níže uvedené kroniky.

1) Bezспорou nejzdařilejší kronikou Rapotína je kronika *Gedenkbuch der gemeinde reitendorf an der Tess* (*Pamětní kniha obce Rapotín nad Desnou*). Vnější vzhled knihy je velmi podobný jako u kroniky Šumperské (viz. 4.1.1.3. *Šumperk, odst. 4*). Kronika s rozměry 27 x 40 cm má desky potažené hnědou kůží a šitou vazbu. Na předních deskách je vyražen zlatý titul knihy, zlatý prvek se objevuje i na hraně listů knižního bloku. První část kroniky (1929–1936) je psaná ručně německým jazykem kronikářem doktorem *Hadwichem*. Text psaný kurentem je doplněn černobílými fotografiemi. Ilustrace nejsou součástí. Důležitým poznatkem je, že před začátkem druhé části, psané v českém jazyce, chybí 12 listů, které byly z nepochopitelných důvodů vyňaty (obr. 42). Sám autor druhé části kroniky *Josef Svoboda* (* 1905) ve svém zápise podotýká: (...) „12 listů zničeno vytrháním, které někdo ať z osobního prospěchu, či z jiných pohnutek z knihy odstranil.“ Jeho část (1955–1956) v kronice je psaná ručně v českém jazyce. Je to nejen kniha paměti dané obce, ale v tomto případě ji můžeme považovat za výtvarné dílo velmi cenné hodnoty. Na každé dvojstraně jsou akvarelové ilustrace doplněné v kombinaci s perokresbou. *Josef Svoboda* ze své funkce kronikáře později odešel kvůli stáří. Nástupcem mu byl *Vítězslav Škaroupka*, který se v ilustracích umírnil a aplikoval je pouze na úvodní listy zápisu nového roku.

Obr. 41–43 Gedenkbuch der gemeinde reitendorf an der Tess (Pamětní kniha obce Rapotín nad Desnou) 1929–1936/1955–1956

2) Třetím rapotínským kronikářem byl Václav Kalbáč (údaj o narození neznámý). Jeho Kronika s jednoduchým titulem – *Kronika* byla vedena v letech 1967–1974. Kniha s deskami potaženými světlehnědou kůží v kombinaci se šedým koženým hřbetem má rozměr 26,5 x 34,5 cm. Doplňuje ji lepenkový ochranný obal potažený červenou koženkou. Přední desky obsahují pozlacený název kroniky se zlatým rámem. Celá je psaná v českém jazyce. Obrazový materiál zde zastupují pouze akvarelové ilustrace, které nejsou součástí textu, ale pouze jako úvodní list nového roku. Výjimkou jsou drobné ilustrace vyskytující se nepravidelně ať už v nadpise, nebo jako iniciála. Na obr. 44 jde již o V. svazek. Kromě toho existují III a IV. díl stejného provedení, autora a tedy i výtvarného pojetí, související s obsahem knihy.

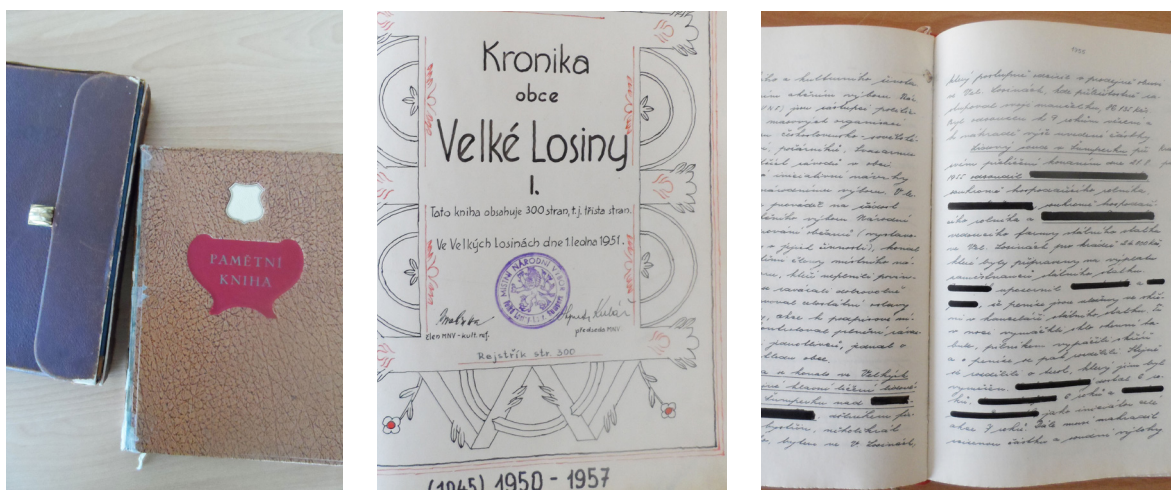

Obr. 44 Kronika, Rapotín V. díl 1967–1974

4.1.1.5. Velké Losiny

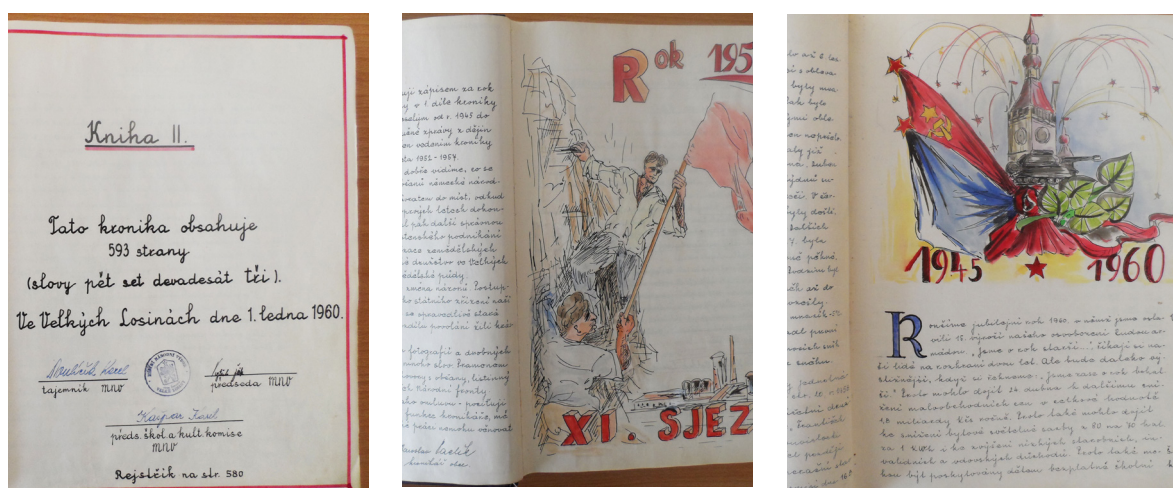
Obec *Velké Losiny* je posledním zástupcem kronik týkajících se lokality Zábřeh a okolí. A protože jde o obec nejen s termálními lázněmi, ale také papírnou vyrábějící ruční papír, předpokládá se, že losinští kronikáři často využívali této možnosti.

1) *Kronika obce Velké Losiny (1950–1957)* založená kronikářem z Velkých Karlovic, panem *Rudolfem Veselým* (*1880), je atypická svým ochranným obalem, kterým je v tomto případě kožený kufřík tmavě-hnědé barvy. Rozměry kroniky 21,5 x 30 cm jí dodávají na sympatičnosti. Lepenkové desky potažené světlehnědou koženkou a šitou vazbou mají na předních deskách erbovní znak se stříbrným titulem – *Pamětní kniha*. Kronika má bohužel poničený hřbet, jenž je následně slepovaný lepicí páskou. Hned úvodní list zaujme dekorativní perokresbou, která je zároveň i posledním výtvarným projevem tohoto kronikáře. Velmi neobvyklé jsou přeškrtnuté texty černým lihovým fixem (*obr. 47*), objevující se na dvou stránkách. Celá kronika je napsaná ručně v českém jazyce. Autorův rukopis je velmi krasopisný. V roce 1952 skládá R. Veselý svoji funkci na pozici kronikáře ze zdravotních důvodů a na jeho místo téhož roku nastupuje *Jaroslav Paclík* (*1913, Olešná). Pan Paclík nezůstává u původního konceptu předešlého autora a přidává svůj osobitý styl. Text provází kresbami či akvarelovými malbami v kombinaci s perokresbou.

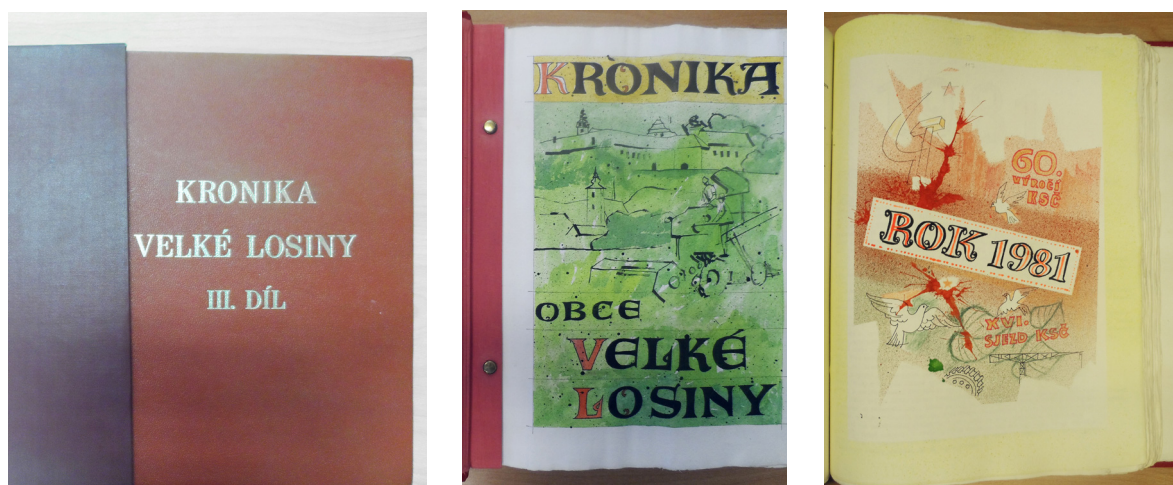
Obr. 45–47 *Kronika obce Velké Losiny I. díl 1950–1957*

2) *Jaroslav Paclík* je autorem i další kroniky vedené v letech 1958–1975. Kniha s rozměry 30 x 37 cm má šitou vazbu a desky potažené tmavě-hnědou kůží. Jde o *II. díl* předešlé kroniky, tudíž nese i stejný název. Je psána ručně úhledným písmem a oproti předcházející kronice je tato zaměřena i na výtvarnou stránku, takže se v průběhu celé kroniky setkáváme s akvarelovými malbami doplněnými perokresbou. Převažujícím námětem jeho maleb jsou budovy.

Obr. 48 Kronika obce Velké Losiny II. díl 1958–1975

3) A konečně zástupcem kroniky psané na ručním papíře je *Kronika Velké Losiny (III. díl)*. Dílo „dvorního“ losinského kronikáře, *Jaroslava Paclíka*, s rozměry 31 x 38 cm má desky potažené světlehnědou koženkou. Ochranný obal je potažený stejným materiálem, ale tmavší barvy. Na předních deskách je zlatou barvou vyražený titul knihy. Vazba v tomto případě není šitá, ale spojená nýty. Kniha začíná zápisem za rok 1976. Je psaná česky na psacím stroji a bohatě ilustrovaná. Autor využívá zvláštní kombinace výtvarných technik. Pozadí je tvořené pomocí barvy, nastříkané přes síto a šablonu. Do těch pak autor dokresluje ilustrace tuží, perem nebo fixou.

Obr. 49 Kronika Velké Losiny III. díl 1976

4) Navazující IV. díl – *Kronika Velkých Losin* je opět pod taktovkou *Jaroslava Paclíka*, který se na vedení kronik podílel už od roku 1952. Kniha má desky potažené červenými deskami a vazbu spojenou nýty. Přední desky a hřbet nesou slepotiskem vyražený zlatý název kroniky.

Součástí je ochranný obal. Kombinace použití psacího stroje s ručním papírem a jeho charakteristickou výtvarnou technikou, doplněné kaligrafickým písmem je atypická. Časté jsou i perokresby kombinované s pastelkami nebo akvarelem. V roce 1989 v 77 letech kronikář J. Paclík skládá funkci.

Důvodem bylo oční onemocnění, kvůli kterému nemohl vykonávat svěřenou funkci. Svou práci na kronikách vedl svědomitě a na vysoké úrovni. Dokladem jsou i různá ocenění v soutěži kronikářů v okrese i kraji. Po něm nastupuje třetí losinský kronikář vůbec (po R. Veselém a J. Paclíkovi), ale druhý kronikář této kroniky, *PhDr. Zdeněk Veichart* (datum nar. neznámé). Výtvarným stylem navazuje na minulého kronikáře např. v barevném vyznačování nadpisů (viz. obr. 53). Text oživuje akvarelovými ilustracemi. O 3 roky později však z důvodu neochoty spolupráce ostatních pracovníků odstupuje z funkce kronikáře. Po Paclíkovi a Veichartovi se dalšími kronikáři této kroniky stali *Jiří Ševčík* (*1964, Šumperk) a *Miroslava Podzimková* (*1959, Vysoké Mýto). Na vedení kroniky se od roku 1995 podíleli společnými silami. Jako důvod uvedli, že po roce 1993 kvůli čím dál větším nárokům (společenské, osobní, profesní) není v silách jednoho člověka zvládnout všechny složky spojené s činností kronikáře, tzn. „být všude a zvládnout vše“. Období 1993–1995 můžeme tedy nazvat „kronikářským bezvládním“, způsobeným hledáním vhodných kandidátů. Zápis do kroniky byl pořízen až zpětně v roce 1995. Noví autoři ustoupili od výtvarného pojetí minulých kronikářů a šli cestou nových technologií, použitím počítače a následného tisku na papír. Nadpisy jsou odlišeny použitím zdobného písma. Autoři využívali i iniciály. Dalším ústupkem byly ilustrace. Pouze jedna se objevuje jako úvodní list začínajícího roku a je taktéž tištěná.

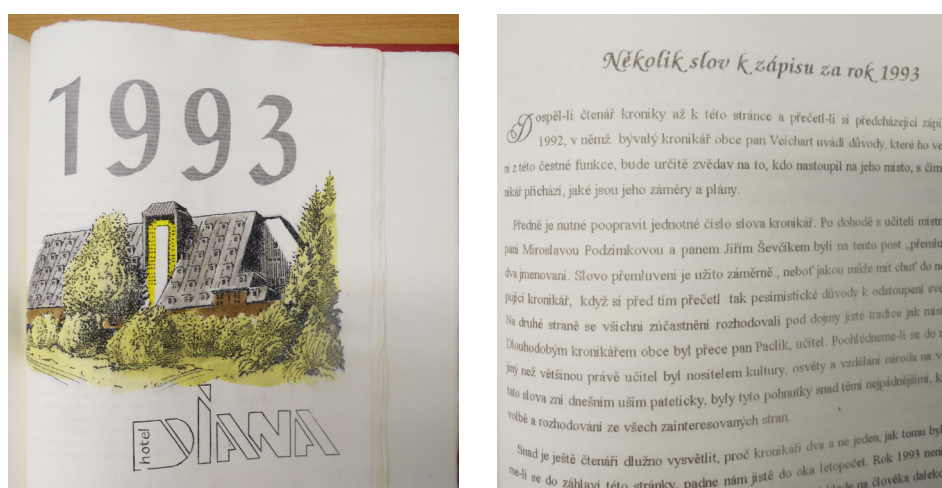

Obr. 50 *Kronika Velké Losiny IV. díl 1976–1989*
autor J. Paclík

Obr. 51–53 Kronika Velké Losiny IV. díl 1989–1992

autor PhDr. Zdeněk Veichart

Obr. 54 Kronika Velké Losiny IV. díl 1995

Autoři J. Ševčík a M. Podzimeková

4.2. Kronikářské osobnosti současnosti

Sluší se, aby byly zmíněny kronikářské osobnosti našich končin pracující nad rámec svých povinností a nějakým způsobem tak přispívající k rozvoji kronikářské práce. Mnozí z nich se svými pamětními knihami zapsali do širšího povědomí veřejnosti.

Prvním z nich je kronikář pražské Chuchle, *Mgr. Tomáš Hromádka* (*1978), který píše kroniku od roku 1995. Nejen historik, ale i autor mnoha publikací. Jeho pole působnosti je široké. Vyjmenuji proto ty nejzásadnější, např. příručka *Kroniky* (2006), ve které shrnuje svoje poznatky a praktické rady pro kronikář. práci. Dále je autorem časopisu *Kroniky a kronikáři*, který má i podobu internetového zpravodaje dostupné na www.regionplus.cz/kronika/, určený pro obecní kronikáře. [31]

Kronikář města Cheb, *Jindřich Josef Turek* (*1948) je zase svými oceněními známý i v zahraničí. Prací na chebské kronice se věnuje dvacet let. Jeho kroniky jsou skutečným výtvarným dílem, díky čemuž pravidelně obsazuje přední příčky v soutěži – *Kronikář Karlovarského kraje*. Charakteristické je ručně psané kaligrafické písmo. Text obohacuje ve velké míře ilustracemi z akvarelu nebo perokresbou. Samozřejmostí jsou i zdobené iniciály. Mimo jiné pracuje i na kronice své rodiny od roku 1965. (...) „Snažil jsem se v ní zachytit všechny významné události, které naši rodinu potkaly. Nechybí v ní ani portréty všech mých dětí.“ [14] [17]

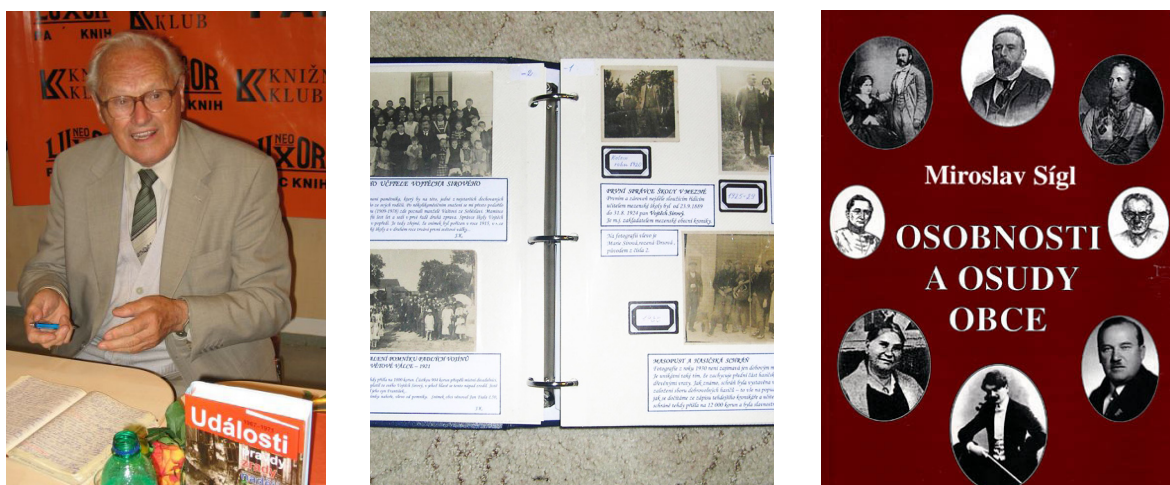

Obr. 55 *Kronika Cheb 2009*

Autor J. J. Turek

Miroslav Sígl (*1926–†2012) byl velkou kronikářskou postavou. Několik desetiletí vedl kroniku rodné obce Obříství na Mělnicku. Mimo to působil jako novinář a spisovatel, napsal zhruba 20 knih. Do povědomí veřejnosti se zapsal svojí monografií – *Osobnosti a osudy obce (1290–2000)*, kterou psal tři roky. Kniha je vázaná a obsahuje 300 dobových i soudobých ilustrací. Pro svoji práci kronikáře využíval elektronickou formu. Kromě textové části vkládal i fotografie pořízené vlastnoručně nebo od spoluobčanů. Dalšími dokumenty byly tiskoviny jako plakáty, letáky, diplomy a samozřejmě časopisy, výstřižky z novin. [20]

František Vlasák (*1902–†1991), kronikář a malíř pokojů v jedné osobě, působil v pražských Stodůlkách, kde psal kroniku od roku 1956 až do své smrti. Jde o třísvazkové dílo psané ručně krasopisným písmem. Autor zde projevil svoje výtvarné nadání. Text doplnil stovkami ilustrací malovaných akvarelem a kombinovaných perokresbou. Tím se mu podařilo vytvořit jedinečné dílo kulturní hodnoty. Letos proběhla výstava stodůlecké kroniky pod záštitou Městské části Praha 13, kde měli návštěvníci možnost vidět nejen samotný třísvazkový originál, ale i digitální *faksimilii*⁴ kroniky. [17] [18]

Obr. 56 Výběr z tvorby
Autor M. Sígl

Obr. 57 Kronika pražských Stodůlek 1956–1991
Autor F. Vlasák

4.3. Projekty a soutěže

4.3.1. Soutěž Kronika roku

Soutěž *Kronika roku*, konaná pouze v rámci Karlovarského kraje, se pořádá od roku 2007. Kronikáři tak mají další motivaci pro dobře odvedenou a reprezentativní kroniku. Poslední zmínka o soutěži je z roku 2011. Nejlepší tři výherci jsou odměněni peněžní částkou. Vyhlášení výherců probíhá na tradičním semináři kronikářů (...) „seznámí se s metodikou, jak obecní či městskou kroniku vést a s dalšími radami i zajímavostmi. Tento pravidelný seminář také umožňuje kronikářům vyměnit si zkušenosti se svými kolegy z celého kraje.“ Vysvětluje krajská radní pro oblast kultury Eva Valjentová [30]

4.3.2. Projekt Národní kronika

Národní kronika je projektem neformálního sdružení *SENSEN* (Senzační senioři) ve spolupráci s Národním muzeem. Tento projekt má předpoklad stát se největším archivem velkých a malých událostí ze života každého z nás. Vznikne tak podstatný doplněk dějin, který pomůže do hloubky vykreslit současnou dobu pro budoucí generaci. To vše prostřednictvím sítě přispěvovatelů z celé ČR. Archiv bude uschován na pevném nosiči, kde bude sloužit k získávání informací, pro poučení i pobavení potomků. Do kroniky může přispívat každý, kdo má zájem podělit se s ostatními o své osobní vzpomínky, prostřednictvím registrace na webových stránkách www.sensen.cz/narodni-kronika. Motivací pro všechny přispěvovatele je soutěž o nejzajímavější příspěvek a nejkurióznější příhodu, vždy na zadané téma. Kronikou je možné listovat taktéž na webových stránkách. [32]

„Národní kronika bude jednou ročně slavnostně archivována na bezpečném a z hlediska našich dějin symbolickém místě. Každý přispěvovatel obdrží po skončení kalendářního roku umělecký certifikát, který potvrdí jeho záznam v Národní kronice a stručně popíše jeho obsah, navíc bude zařazen do soutěže o zajímavé ceny.“ [32]

4.4. (Ne)kroniky

Poslední část kapitoly ve svém názvu napovídá, že nepůjde čistě o kroniky jako takové, které známe v listinné či elektronické podobě a psané vždy konkrétní osobou, ale o specifické případy, které ovšem stojí za zmínku. Na *(ne)kronikách* je právě charakteristické zachycení různých podob paměti, skryté v přírodě či vytvořené lidskou činností na netradičních místech.

1) Kronika lesa

„Minulost člověka může být zachycena třeba v kronikách, minulost stromů v jejich letokruzích.“ [23]

Studiem „*lesní kroniky*“ se zabývá věda nazývaná *dendrochronologie* (*dendron* = strom, *chronos* = čas, *logos* = nauka), tedy zkoumáním letokruhů. Ačkoliv o ní málokdo ví, s neuvěřitelnou přesností dokáže na rok určit, kolik je danému kusu dřeva let. Hovoříme o tzv. „*čtení ve dřevě*“, kdy je možné z letokruhů vyčíst minulost. Kromě stáří stromu, které lze zjistit jednoduchým spočítáním, umí dendrochronologie datovat i velmi stará dřeva nepřirůstající několik stovek let. V letokruzích jsou zakódované mimo jiné i údaje o prostředí, ve kterém vyrůstal jako např. informace o klimatu a životním prostředí všeobecně. Způsob měření a získávání dat se provádí za pomoci počítače a měřící aparatury vyvinuté přímo pro potřeby dendrochronologie. Měří se pomocí speciálního posuvného měřicího stolu. [23]

2) Kronika schránek měkkýšů

Díky žijícím, ale i uhynulým měkkýšům, kteří po sobě zanechávají v usazených sedimentech

vápenité schránky, lze vyčíst minulost vzdálenou i několik tisícovek let. Pro ukládání schránek je však potřeba speciálních podmínek, takže odborníci jsou schopni popsat jen nalezená místa. I to je dostačující pro zjištění informací týkající se otázek proč např. vyhynuli mamuti. [22]

3) Tetování jako kronika

Tetování samo o sobě není jen záležitostí dekorativní. Obrazce na kůži (*tatuáže*) mají svůj význam. Fungují jako prostředek nonverbálního sdělení, vyjadřují postoje konkrétního člověka, jeho názory, přesvědčení, či jen touhu odlišit se. Je to taková kronika vzpomínek, minulosti a tužeb. Aktuálním případem je grafický designér, typograf a zejména knižní grafik, *MgA. Martin Pecina* (viz. obr. 59), který si nechal potetovat celé tělo typograficky. Téma se samozřejmě odvíjí od jeho profese, tudíž jde čistě o typografickou tatuáž se záměrem navázat jednoduše a logicky na tvarosloví a barvy, aby tak celý obrazec tvořil jeden jeho příběh. Sám autor zdůvodňuje svůj záměr potetovat se slovy: (...) „Většinu dostupných médií jsem už vyčerpal, takže vlastní tělo bylo logicky na řadě; je to jenom další zajímavý materiál, který se dá nějak typograficky zpracovat.“ [15]

4) Kronika rodinná

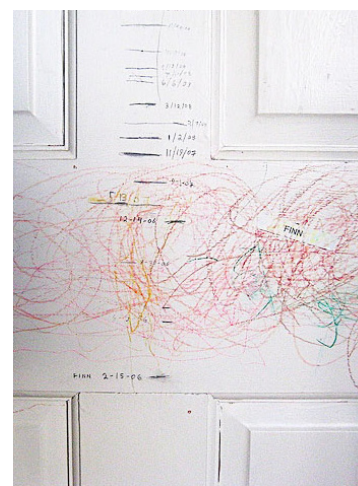
Další (*ne*)kroniky můžeme nalézt i v prostředí nám nejbližším. Typickým příkladem jsou např. naše babičky a prababičky, které si zapisovaly údaje rodinných příslušníků (data narození, úmrtí, svatby atd.) do nejrůznějších sešitů, předsádek knih a dokonce i biblí. Vzpomeňme i na dřívější zvyk ručně značeného či zařezávaného metru do dveřních zárubní (viz. obr. 60).

Obr. 58 Kronika lesa

Obr. 59 Tetování jako kronika

Obr. 60 Kronika rodinná

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. V ROLI KRONIKÁŘKY

Pro praktickou část mé bakalářské práce jsem si vybrala zpracování autorské knihy s tématem rodinné monografie obsahující mimo jiné i rodokmen mých předků. Protože jde o subjektivní projekt, snažila jsem se k němu přistupovat citlivě s ohledem na žijící generaci. Přesto však bylo mým cílem věrně a nezkresleně popsat naši rodinnou historii. Dnešní doba je tak rychlá, že ani nemáme někdy čas na vlastní rodinu. Člověk se tedy nenaděje a postupně ve svém okolí přichází o nejbližší členy. V tu chvíli už je však většinou pozdě...

Samozřejmě to byla výzva stát se prvním „kronikářem“ našeho rodu. Svou aktivitou připomíná tak trochu detektivní činnost. Je to mravenčí práce, kdy na začátku nemáte skoro nic a na konci jste rádi, že nahromaděné informace dáte smysluplně dohromady.

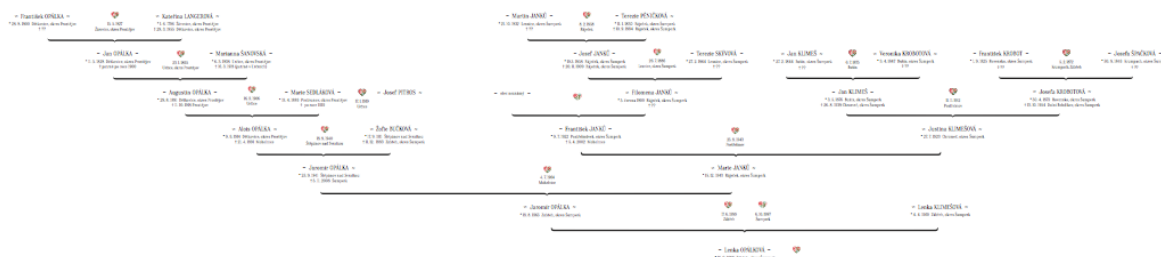
5.1. Práce na rodokmenu

Jako první jsem započala svůj projekt na rodokmenu. Předem chci zmínit, že bádání po předcích jsem neprováděla se senzacechtivou touhou zjistit šlechtický původ či případně slavného předka. Ale z prosté dychtivosti po životě a zkušenostech minulé generace, předání životních moudr a neopakovat tak chyby, kterých se dopustili jiní. Jak už jsem několikrát zmiňovala, práce spojená s hledáním předků v matričních záznamech si vyžaduje mnoho času. Primární bylo určit si, o které z mých dvou větví (rodin) budu psát a zjišťovat informace. Vybrala jsem si tu větev, ve které bylo možné dohledat větší množství materiálů v podobě záznamů o narození, svatbě, úmrtí, různé dopisy, fotografie atp. Proto jsem zvolila otcovskou větev (viz. 2.2.3. *Rodokmen*) rodiny Opálků. V kmeni stromu jsem tedy já jako střeň a ode mě jsem postupovala směrem do minulosti. Dále jsem si určila zaměření se na předky max. 6 generací zpět kvůli časové náročnosti, přehlednosti a v neposlední řadě také vzhledem k rozsahu paměti mých rodinných příslušníků. Protože nejdůležitější a nejzásadnější pro mě byly právě prameny vycházející ze vzpomínek a rozhovorů dosud žijících členů, včetně vzpomínek mých.

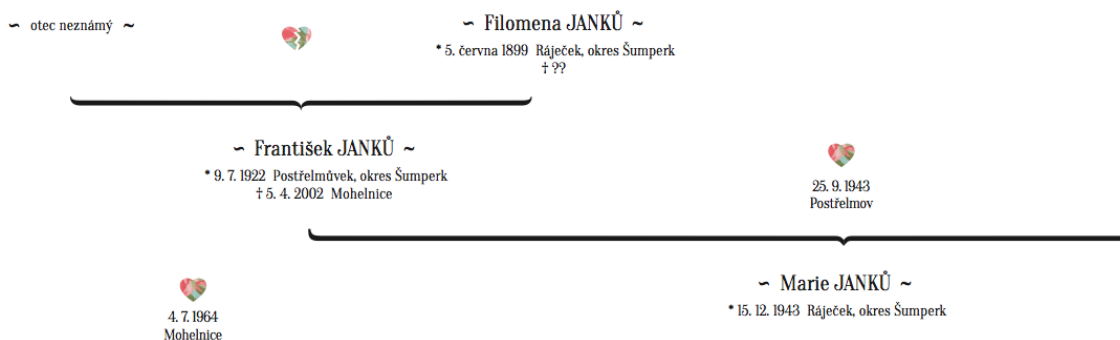
Díky zdigitalizovaným matrikám bylo pátrání o něco snazší. Narazila jsem však na pár předků, kteří jsou zapsáni v tzv. *živých kronikách* (kroniky uložené dosud na městském úřadě), tedy dosud nezdigitalizovaných. Tyto chybějící údaje rodokmenu jsou proto stále ve fázi vývoje a pamatuji na ně do budoucna. Z matričních záznamů jsem došla k předku narozenému roku 1796, jimž je moje pra-pra-pra-prababička.

Grafickou podobu samotného rodokmenu jsem pojala minimalisticky s důrazem na přehlednost a srozumitelnost. Vychází z konceptu rodinné kroniky. Zpracování rodokmenu je horizontální, což je nejběžněji využívaná forma zobrazení. Základem je vždy jméno a příjmení předka s datem narození či úmrtí a místem. Muži a ženy jsou vzájemně spojeny svorkami,

připojeno je i datum sňatku, reprezentovaným piktogramem srdíčka. Samozřejmostí bylo i vytvoření rodokmenu pomocí celosvětově propojené sítě www.MyHeritage.com. Online rodokmen má jednu podstatnou výhodu, která spočívá v jeho dostupnosti, takže celá rodina má možnost jakékoli úpravy rodokmenu za každých okolností.

Obr. 61 Rodokmen větve Obálků a Janků

Obr. 62 Detail rodokmenu

Podstatnou částí pak bylo z takto získaných informací a vzpomínek sepsat rodinné paměti. Pomocníkem mi sice byla má zvědavost, ale přiznávám, že některé členy rodiny přestalo po chvíli bavit mé spektrum otázek. Chápu, že žít minulostí není dobré pro duši, ale cestovat čas od času zpátky je něco jiného. Buďme proto občas nostalgičtí...

Pro příklad uvádím několik základních otázek, sloužících jako kostra pro dotvoření příběhu – odkud pochází, škola, zaměstnání, lásky a jejich seznámení, typ osobnosti, zděděné předpoklady atp. Samozřejmě čím více jdete zpátky do minulosti, informací o předcích ubývá. Může se zdát, že jde v knize v některých částech jen o výčet „suchých dat“. Snažila jsem se je proto vyplnit svými smyšlenými domněnkami a názory. Propojit tak strukturu celého příběhu se současnou generací, o které mám naopak nejvíce informací a vzpomínek na ně. Přesto si myslím, že znát alespoň jména předků a vědět, např. na co zemřeli, je uspokojivou variantou.

5.2. Původ našeho příjmení

Vznik a původ mého příjmení byla hned další věc, která mne zajímala nejvíce. Slovo „*opálka*“ můžeme ve své původní podobě vysvětlit jako nádoba z loubků (širokých třísek), proutěný koš ve tvaru polokoule, či ošatka. Ta sloužila původně k přepravě plodin (brambor), přenášení sena, či dalších materiálů. Dodnes se toto označení používá ve valašském nářečí. Největší výskyt příjmení Opálka zaznamenáváme v Rožnově pod Radhoštěm (102 obyvatel), což dokládá tezi o vzniku původního slova. Pravděpodobně byl po ní pojmenován náš předek a byl takto označen právě proto, že takové nádoby vyráběl nebo prodával. [5] [33]

Příjmení *Janků*, které je v knize zastoupeno rodovou linií mé babičky, patří ke 175. nejrozšířenějšímu příjmení u nás. Je přídavným jménem přivlastňovacím vycházejícím ze jména „*Janek*“. Dozvídáme se z něj, komu patří, či vlastně, do které rodiny patří např. František – Janků, z rodiny Janků. Jméno Janek je postižené *deonymizací* (z vlastního jména se stalo obecným). Slovo „*Janek*“ bylo mimo jiné označení pro člověka zbrklého, bláznivého, svéhlaového, hloupého nebo ztrěštěného. Největší výskyt příjmení Janků (261 obyvatel) je překvapivě v okolí našeho rodiště Zábřeh; ve městě Šumperk (Olomoucký kraj). [5] [33]

5.3. Kronika jako jednotný vizuální celek

Mým cílem bylo zachovat tradiční formu týkající se jak vnější, tak i vnitřní části knihy. Zároveň ji však kontrastně spojit s čistým designem. Nejedná se o typickou kroniku tak, jak ji známe. Snahou bylo vytvořit knihu paměti navozující dojem deníku a fotoknihy zároveň. Fotografiím je v publikaci věnovaná velká pozornost. Je to dáno jejich půvabnou mocí evokovat vzpomínky na moment, kdy byly pořízeny, a hlavně rodinný archiv nabízel nepřehledné množství fotografií, kterých by byla škoda nepoužít.

5.3.1. Forma

Formát kroniky jsem zvolila 190 x 225 mm. Vnější úprava knihy je navržená minimalisticky, v kontrastu s rozmanitým obsahem vnitřní části. Obálku tvoří tvrdé lepenkové desky potažené plátnem staromodré barvy, na kterých je slepotiskem vyražený název – „*Moje rodina*“ v dolní části doplněná autorem díla. Celek dotváří liniový dekorativní rámeček. Prvotním impulsem sice bylo doplnit slepotisk bílou barvou. Ale z této myšlenky jsem nakonec upustila a obálku nechala čistou. Vynikne tak samotný reliéf, který po procesu ražby jemně změní barvu plátěného podkladu, a působí tak příjemným, decentním dojmem.

Ačkoliv původním záměrem byla vazba lepená, zvolila jsem vazbu šitou, zaručující delší životnost knihy. Ve volbě lepené vazby jsem viděla podstatnou nevýhodu občasně vypadá-

vání stránek, jež by u práce, kterou je monografie rodiny, být neměla. Důvodem mého váhání je netradiční pojetí obsahu. Tím, že popisují dva rody – *Opálků* a *Janků* z otcovy strany, každý rod začíná svou historii na začátku knihy. Přesněji řečeno rod Opálků popisují v přední části knihy a rod Janků (první generace) začíná v zadní části knihy, ale jakoby také od začátku. Tudíž členové současné generace se potkají přibližně ve středu kroniky. Šlo mi o efekt rodokmenu, který se také sbíhá ze dvou větví a následně se spojí v jednom bodě. Samotný prostředek knihy ukrývá skládaný rodokmen těchto dvou rodů.

Obr. 63 Původní návrh obálky kroniky

Obr. 64 Ukázka kapitoly – Původ a vznik jména

Kniha obsahuje kombinace pouze dvou papírů. Jádrem tvoří 120 g papír *Olin Regular* v přírodní bílé barvě. Jeho výhodou je, že působí pro oko přirozeněji v porovnání s křídově bílou barvou, která je naopak výrazně kontrastní a ve spojení s jemnými motivy by působila příliš „drsně“. Druhá kombinace papíru je použita jako podklad rodokmenu nacházející se uprostřed kroniky. Záměrem bylo odlišit tuto část od zbytku.

Návaznost na tradici je provázená celým dílem. Publikace začíná původem a vznikem příjmení. Jednotlivé generace zastupuje vždy úvodní fotografie na pozadí s motivem květin. Jde o fotografie z rodinného archivu s odkazem na rodinnou zálibu ve fotografování, ale i v pěstování různých druhů květin. Úvodní fotografii pak doplňují jména mých předků, kterých se daná kapitola týká. Sjednocujícím prvkem je opět dekorativní rámeček objevující se i na obálce knihy.

V celém díle se opakují dva typy použitých písem. Prvním z nich je autorský font *Liebertal*, navržený v rámci školního projektu. Svou základní konstrukcí vychází z nápisu na vývěsním štítu dnes již neobydleného domu. Dům se nachází ve vesničce Liptáň, ležící v sudetské oblasti nedaleko města Bruntál. Odtud pochází také název písma. Písmo *Liebertal* je antikva 19. stol. charakteristická svým stínováním, které ho činí snadno rozpoznatelným. Byla navrh-

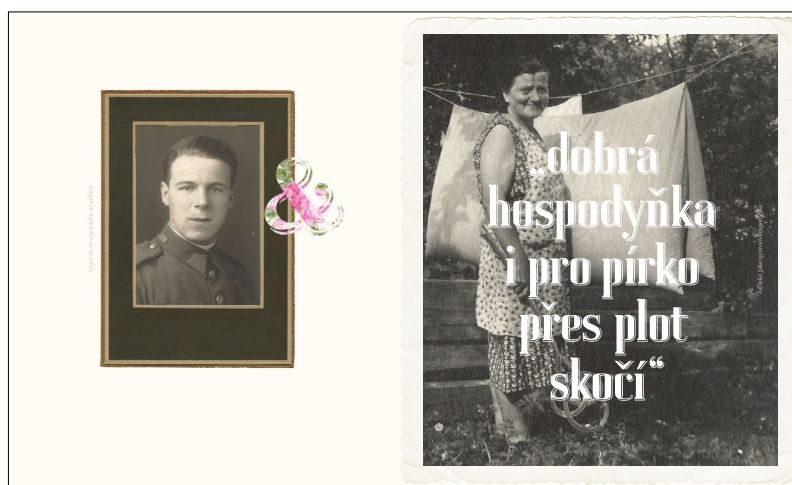
svým způsobem promítnout do knihy samotné a vtělit jí tak dojem domácí pohody. Velmi časté je aplikování starých rámečků jako součást fotografií.

Obr. 67 Ukázka dvoustrany s textem

Obr. 68 Ukázka detailu aplikace textur

Obr. 69 Ukázka dvoustrany s použitým písmem Liebental

Obr. 70 Ukázka detailu

Samostatnou kapitolu tvoří prostředek knihy, který kromě skládaného rodokmenu zahrnuje část věnovanou vždy konkrétnímu tématu týkající se rodiny, odlišené barevně. Nachází se zde část věnovaná *svatbám* (v růžovém podkresu), *dětem* (žlutý podkres) a *zvířatům* (modrý podkres). Tyto oddíly jsou zastoupeny ve formě fotografií doplněné textem a přidaným popisem. Na dvoustránce kroniky jsou rozmístěny tak, že výsledný dojem působí jako pověšené obrazy na stěně (viz. obr. 74).

Obr. 71 Ukázka dvoustrany s detailem

Obr. 72 Ukázka rubu dvoustrany věnované zvířatům

Obr. 73 Ukázka líce dvoustrany věnované zvířatům

ZÁVĚR

Cílem teoretické části bylo popsat a rozebrat vizuální podobu mnou vybraných kronik ze současnosti. Ze získaných poznatků vyplývá, že obecní kroniky jsou na tom podstatně lépe, než kroniky, o které se starají městští kronikáři. Je to dáno jakousi snahou o reprezentaci obce. Dnešní kroniky se digitalizují, a proto se ztrácí potřeba dbát na vnější vzhled. Najdou se však i výjimky. Je také třeba brát v potaz kronikářovu vlastní invenci, nadání nebo chuť obětovat tomu svůj čas. Existují sice předepsané formy pro zápisy kronik, ale každý kronikář bere vedení kronik svým osobitým způsobem. To stejné platí i o vzhledu obsahové stránky kronik. Čím více je doba rychlejší, tím méně je kronikář schopen zaregistrovat všechny události, které se dějí kolem. Jedině pokud má kolem sebe tým schopných lidí, dokáže uspět.

Pátrání po historii rodiny je nikdy nekončící činnost. Je to doslova „*mravenčí práce*“, protože vždy je stále co vypátrat. Buď vás to chytne a už nepustí, anebo se k tomu vrátíte třeba až v důchodu. Důležité je však vědět, že odněkud pocházíte a být na to patřičně hrdí, jelikož každá rodina má zajímavou historii. Já, ačkoliv jsem nevypátrala slavného předka či šlechtice, mám skvělý pocit z toho, že jsem v ostatních členech rodiny probudila zvědavost. Jelikož se nepovažuji za žádného „*literáta*“, sepsání rodinného příběhu byla jedna z dalších výzev, které jsem uskutečnila. Rodina je velmi choulostivé téma, a proto bylo mou snahou přistupovat k informacím o předcích citlivě s ohledem na žijící generaci. Přesto jsem však chtěla zpracovat příběh věrně a nezkresleně.

Samozřejmostí je, že to, co vypátráme, bychom měli nějakým způsobem předat dál. A proto bych chtěla tuto knihu věnovat své rodině jako projekt, na kterém jsme se podíleli společně a který bude součástí naší rodinné bibliotéky. Teď si jen přát, aby se našel někdo, kdo na mou práci v budoucnosti naváže...

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BOHATCOVÁ CSC., PhDr. Mirjam et al. Česká kniha v proměnách staletí. Praha: Panorama, 1990, 624 s. ISBN 80-7038-131-0.
- [2] HLAVÁČEK, Ivan, Jaroslav KAŠPAR a Rostislav NOVÝ. Vademecum pomocných věd historických. Praha: Svoboda, 1988.
- [3] HROMÁDKA, Tomáš, PhDr. Alena MOCKOVČIAKOVÁ a Mgr. Věra SCHOLLAROVÁ. Kroniky. Praha: Informační a poradenské středisko pro místní kulturu (IPOS), 2004. ISBN 80-7068-175-6.
- [4] MAREČKOVÁ, Marie. Příručka praktické genealogie: Jak sestavit rodokmen. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, 200 s. ISBN 80-7185-769-6.
- [5] MATES, Vladimír. Jména tajemství zbavena: Malá encyklopedie 250 nejčastějších příjmení. Praha: Epoque, 2002. ISBN 80-86328-10-4.
- [6] NAHODIL, Otakar a Antonín ROBEK. České lidové kronikářství. Praha: Orbis, 1960, 163 s.
- [7] ROBEK, Antonín a Václav PUBAL. Píšeme kroniku: Příručka pro kronikáře. Praha: Orbis, 1963, 106 s.
- [8] ŘÍČAŘ, Kristoslav. Úvod do genealogie: Kdo jsou moji předkové a odkud přišli?. Praha: Horizont, 1995, 96 s. ISBN 80-7012-082-7.
- [9] ŘÍČAŘ, Kristoslav. Občanská genealogie: Základy rodopisné práce. Praha: Ivo Železný, 2000, 96 s. ISBN 80-240-1081-1.
- [10] BENEŠOVÁ, Ing. Marie. Metody vizualizace filigránů a využití filigranologie pro datování nejstarších českých tisků na příkladu tzv. Nového zákona se signetem. In: [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: http://wwwold.nkp.cz/restauratori/2011/Benesova_Boldan_2011.pdf
- [11] Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí [online]. 1900 [cit. 2014-05-11]. Dostupné z: <https://archive.org/details/ottvslovnknauni28ottogoog>
- [12] [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://archivnictvi.euweb.cz/dokumenty/Dejiny-a-vyvoj-naseho-pisma.pdf>
- [13] Ukládání obecních kronik do archivů: metodické stanovisko archivní správy MV. In: čj. AS/1-2019/99). Praha, 1999.
- [14] Zachycuje události, aby neskončily v propadlišti dějin. / 5plus2. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://cheb.5plus2.cz/35258/zachycuje-udalosti-aby-neskoncily-v-propadlisti-dejin-je-kronikar>

- [15] Typofilos – Blog archiv –. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://typomil.com/typofilos/2013/11/typograficke-tetovani/>
- [16] Genea – genealogie, stránky o genealogii. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.genea.cz/>
- [17] MČ Praha 13: Kronika a kronikáři. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.praha13.cz/Mestska-cast/O-mestske-casti/Kronika-a-kronikari>
- [18] Workshop pro kronikáře / Místní kultura. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.mistnikultura.cz/workshop-pro-kronikare>
- [19] Obce a města se mohou hlásit do soutěže „Kronika roku“. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: http://www.kr-karlovarsky.cz/krajske_listy/Stranky/111021_kronikari.aspx
- [20] CzechFolks.com PLUS. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://czechfolks.com/plus/2010/12/13/miroslav-sigl-byt-kronikarem.../>
- [21] ŽENA-IN.cz – Lenka Peremská: Sestavování rodokmenu je velké dobrodružství – magazín. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://zena-in.cz/clanek/lenka-peremska-sestavovani-rodokmenu-je-velke-dobrodruzstvi/kategorie/rodina>
- [22] Lepší než kronika. Schránky měkkýšů pamatují i mamuty / věda a výzkum / věda.muni.cz. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.veda.muni.cz/veda-a-vyzkum/2151-lepsi-nez-kronika-schranky-mekkysu-pamatuji-i-mamuty>
- [23] Dendrochronologie - co skrývají letokruhy / Planetárium. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/sever/planetarium/_zprava/64728
- [24] Digitalizace. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.genealogie.cz/aktivity/digitalizace/>
- [25] Nejlepší program či služba pro tvorbu rodokmenu – Živě.cz. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.zive.cz/clanky/nejlepsi-program-ci-sluzba-pro-tvorbu-rodokmenu/sc-3-a-165988/default.aspx>
- [26] Reference kurzy. [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.stepanek-genealogie.cz/Reference-kurzy.html>
- [27] Kurz Jak se píše rodová kronika/Městská knihovna v Praze. [online]. [cit. 2013-10-11]. Dostupné z: <http://www.mlp.cz/cz/akce/e10934-jak-se-pise-rodova-kronika/>
- [28] Genetika – Genealogie, tvorba rodokmenů [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://genetika.wz.cz/genealogie.htm>.

- [29] Východočeské archivy: Oficiální stránky státních archivů královehradecého a pardubického kraje. Východočeské archivy [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://vychodo-ceskearchivy.cz>
- [30] Krajské listy. Obce a města se mohou hlásit do soutěže kronika roku [online]. 2011 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: http://www.kr-karlovarsky.cz/krajske_listy/Stranky/111021_kronikari.aspx
- [31] Oficiální web městské části Praha-Velká Chuchle. Kronika/Velká Chuchle [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.chuchle.cz/kronika.html>
- [32] Sensen: Senzační senioři. Co je Národní kronika [online]. 2012 [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.sensen.cz/narodni-kronika/co-je-narodni-kronika/>
- [33] Kde jsme. Kde jsme.cz/Četnost příjmení nebo jména v České republice [online]. [cit. 2014-01-26]. Dostupné z: <http://www.kdejsme.cz>

Další použité zdroje

SOA Šumperk – Státní okresní archiv Šumperk, Bří. Čapků 2684/35, 787 01 Šumperk
Vlastní zdroje

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Genealogické pomůcky

PŘÍLOHA I: GENEALOGICKÉ POMŮCKY

dnešní = latinka		švabach = staročeské		kurent = německé	
a	A	m	u	m	u
b	B	b	z	b	z
c	C	v	l	v	l
č	Č	h	z	h	z
d	D	v	z	v	z
e	E	n	z	n	z
f	F	f	z	f	z
g	G	y	z	y	z
h	H	f	z	f	z
ch	Ch	h	z	h	z
i	I	j	-	j	-
j	J	y	z	j	z
k	K	f	z	f	z
l	L	l	z	l	z
m	M	m	z	m	z
n	N	n	z	n	z
o	O	o	z	o	z
p	P	y	z	y	z
q	Q	-	-	-	-
r	R	w	z	w	z
ř	Ř	m - h	z - z	-	-
s	S	f	z	f	z
š	Š	f	z	f	z
t	T	v	z	v	z
u	U	u	z	u	z
v	V	m	z	-	-
w	W	-	-	m	z
x	X	f	z	f	z
y	Y	y	z	y	z
z	Z	j	z	j	z
ž	Ž	m - h	z - z	-	-

Obr. 74 Přehled druhů písma

znak:		číslo dokladu:	
jméno:	POLEXINA	narozen dne:	19. 8. 1898
místo:	LESNICE	místo:	LESNICE
příjmení:	URBÁŠKOVÁ	zemřel dne:	1. 3. 1968
místo:	ZÁBŘEH	místo:	ZÁBŘEH
rozená:	VÁCLAVKOVÁ	příčina smrti:	MOZKOVÁ MRTVICE
snoubenec:	VILÉM URBÁŠEK	svatba dne:	17. 6. 1925
místo:	LESNICE	místo:	LESNICE
narozen dne:	24. 5. 1895	zemřel dne:	8. 3. 1959
místo:	LESNICE	místo:	LESNICE
děti:	ANNA	nar.: 1926	zemřel: 2006
		nar.:	zemřel:
	JOSEF	nar.: 1927	zemřel: 1928
		nar.:	zemřel:
		nar.:	zemřel:
vzdělání-vyučení-titul:	zaměstnání-místo-funkce:		
ZÁKLADNÍ	ZEMĚDĚLSKÁ PRACOVNICE		
veřejná činnost:	záliby, koníčky, zvláštní vlastnost:	nemoce:	
	VYŠÍVÁNÍ, DOMÁCÍ PRÁCE, VÝTV. NADÁNÍ, CHOV OVČÍ, KOZ		
vystavil:			
dne:	místo:		

Obr. 75 Anketní lístek

- * - narozený, -á, -ě
- ≈ - pokřtěný, -á, -ě
- 2* - dvojčata
- 3* - trojčata atd.
- o - zasnouben
- ⊙ - ohlášky
- ∞ - oddání církevně
- oo - oddání civilně
- o:o - konkubinát
- o-o - rozloučení
- o/o - rozvedení
- Ψ - 2. člen manž. páru
- K - 2. člen konkubinátu
- † - zemřel, -a, -o
- # - pohřben, -a, -o
- Δ - zpopelněn, -a, -o
- ♂ - muž
- ♀ - žena
- x - pohlaví neznámé
- *† - mrtvě narozen
- ×† - padl v boji, souboji
- †× - zemřel na zranění utrpěná v boji, souboji
- †§ - zemřel jako poslední svého rodu
- - muž v grafickém znázornění rozrodu aj.
- - žena v grafickém znázornění rozrodu aj.
- , - ženatý syn
- , - vdaná dcera
- ⊠ - adoptovaný syn
- ⊗ - adoptovaná dcera
- - nemanželský syn
- - nemanželská dcera
- l ← t → - směr postupu

Obr. 76 Rodopisné značky a zkratky

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obr. 1 *Gotická minuskula 2. pol. 13. stol., str. 13*
- Obr. 2 *Knižní dekorativní gotická minuskula, str. 13*
- Obr. 3 *Ukázka gotického písma Bastardy, která je typická tzv. „sloními choboty“, str. 13*
- Obr. 4 *Ukázka Humanistické minuskuly 15. století, str. 14*
- Obr. 5 *Humanistická kurzíva z roku 1610 s přepisem do latinky, str. 15*
- Obr. 6 *Ukázka novogotického kurzivního písma nebo-li kurentu, str. 16*
- Obr. 7 *Ukázka novogotického kancelářského písma podle vzorníku z roku 1553, str. 17*
- Obr. 8 *Ukázka ligatury, str. 18*
- Obr. 9 *Těsnopisná soustava vytvořená A. Heroutem, str. 18*
- Obr. 10 *Palimpsest – ukázky digitálního procesu starověkého dokumentu, str. 19*
- Obr. 11 *Ukázky Kroniky trojánské, str. 21*
- Obr. 12 *Ukázky podkladů jako zdroj informací rodové kroniky, str. 24*
- Obr. 13 *Ukázka matričního zápisu, str. 25*
- Obr. 14 *Schéma vývodu, str. 25*
- Obr. 15 *Ukázky schémat rozrodu, str. 26*
- Obr. 16–18 *Ukázky výtvarného pojetí rodokmenu, str. 27*
- Obr. 19 *Alternativní zobrazení jedince pomocí graf. značek, str. 29*
- Obr. 20 *Kosmova kronika česká, str. 31*
- Obr. 21 *Dalimilova kronika, str. 31*
- Obr. 22 *Ukázka nesprávného použití fotografií v kronice, str. 33*
- Obr. 23 *Fotoalbum, str. 33*
- Obr. 24 *Novinový tisk součástí přílohy kroniky, str. 35*
- Obr. 25 *Ilustrace akvarelem – Kronika Rapotína 1929–1936, str. 35*
- Obr. 26 *Současný vzhled zábrěžských kronik, str. 38*
- Obr. 27 *Pamětní kronika města Zábřeha 1913–1918, str. 39*
- Obr. 28 *Obecní kronika Zábřeha 1930–1945, str. 40*
- Obr. 29 *Orts + Chronik 1933, str. 40*
- Obr. 30 *Hohenstädter chronik II. díl 1934–1939, str. 41*
- Obr. 31 *Obecní kronika 1967–1968, str. 41*
- Obr. 32 *Kronika města Zábřeh 1949–1958, str. 42*
- Obr. 33 *Kronika obce Skalička 1925–1950 str. 42*
- Obr. 34 *Kronika Reinschmidova 1836–1870, str. 43*
- Obr. 35–37 *Kronika Reinschmidova 1836–1870, str. 44*
- Obr. 38 *Příspěvek k dějinám města Šumperk (1958), str. 44*
- Obr. 39 *Kronika města Šumperk 1945–1965, str. 45*
- Obr. 40 *Gemeinde-Gedenkbuch 1922–1939, str. 46*
- Obr. 41–43 *Gedenkbuch der gemeinde reitendorf an der Tess, str. 47*

- Obr. 44 *Kronika, Rapotín V. díl 1967–1974, str. 47*
- Obr. 45–47 *Kronika obce Velké Losiny I. díl 1950–1957, str. 48*
- Obr. 48 *Kronika obce Velké Losiny II. díl 1958–1975, str. 49*
- Obr. 49 *Kronika Velké Losiny III. díl 1976, str. 49*
- Obr. 50 *Kronika Velké Losiny IV. díl 1976–1989, str. 50*
- Obr. 51–53 *Kronika Velké Losiny IV. díl 1989–1992, str. 51*
- Obr. 54 *Kronika Velké Losiny IV. díl 1995, str. 51*
- Obr. 55 *Kronika Cheb 2009, str. 52*
- Obr. 56 *Výběr z tvorby, str. 53*
- Obr. 57 *Kronika pražských Stodůlek 1956–1991, str. 53*
- Obr. 58 *Kronika lesa, str. 55*
- Obr. 59 *Tetování jako kronika, str. 55*
- Obr. 60 *Kronika rodinná, str. 55*
- Obr. 61 *Rodokmen větve Opáleků a Janků, str. 58*
- Obr. 62 *Detail rodokmenu, str. 58*
- Obr. 63 *Původní návrh obálky kroniky, str. 60*
- Obr. 64 *Ukázka kapitoly – Původ a vznik jména, str. 60*
- Obr. 65 *Ukázka – Hist. rámeček událostí, str. 61*
- Obr. 66 *Ukázka dvoustrany začínající generace, str. 61*
- Obr. 67 *Ukázka dvoustrany s textem, str. 62*
- Obr. 68 *Ukázka detailu aplikace textur, str. 62*
- Obr. 69 *Ukázka dvoustrany s použitým písmem Liebental, str. 62*
- Obr. 70 *Ukázka detailu, str. 62*
- Obr. 71 *Ukázka dvoustrany s detailem, str. 63*
- Obr. 72 *Ukázka rubu dvoustrany věnované zvířatům, str. 63*
- Obr. 73 *Ukázka líce dvoustrany věnované zvířatům, str. 63*
- Obr. 74 *Přehled druhů písma, str. 69*
- Obr. 75 *Anketní lístek, str. 70*
- Obr. 76 *Rodopisné značky a zkratky, str. 70*